

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Första kammaren.

Nr 2.

Tisdagen den 12 september.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 8, med hemställan om riksdagens gillande av förordnande om tillämpning av lagen den 22 juni 1939 (nr 299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m.; och

nr 9, angående förordnande jämlikt lagen den 10 mars 1939 (nr 68) om statlig krigsförsäkring m. m.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att fil. doktor *Harald Nordenson* på grund av svalginfektion med feber är förhindrad deltaga i riksdagens arbete under tiden 12 t. o. m. 14 innevarande september intygas.

Stockholm den 12 september 1939.

H. Lindvall,
leg. läkare.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 3, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet och utrikesnämnden.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 1, med förslag till tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

Herr *Domö*: Herr talman! Vid en riksdags början, då statsverkspropositionen remitteras till utskott, brukar den debatt, som knyter sig till remissen, röra sig om mångahanda ting och återspegla förhållandet ej blott mellan Kungl. Maj:ts regering och riksdagens olika partier, utan även förhållandena i allmänhet för och i landet. Då jag nu, herr talman, yrkar remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 1 till vederbörande utskott, tillåter jag mig också något tala om nu rådande särskilda förhållanden. Vid detta tillfälle stå vi i en situation då det kanske mer än någonsin är viktigt att allt Sveriges folk och inte minst ledamöterna av riksdagen samla sig i endräft till åtgärder för värnande av landets oberoende och till gemensamma ansträngningar för övervinande av de svårigheter i olika avseenden, som det utbrutna kriget för med sig även för vårt land och för vårt folk.

Den maning, som hans excellens statsministern riktade till svenska folket i radio samma dag det nya stora kriget utbröt, slutade med orden: »Varer svenske!» Vid detta riksmöte, samlat för att dryfta den uppkomna krigskrisens vedermödor och faror, skall förvisso denna maning möta gensvar i allas hjärtan och bli mottot i alla läger. Endast med förenade insatser och an-

Första kammarens protokoll vid urltima riksdagen 1939. Nr 2.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

strängning, endast med samfällda uppoffringar och försakelser kunna vi stå starka och hålla ut. För grämelser och kältande är ej tid. Vi acceptera gärna ordet »borgfred» såsom ett uttryck för allas samling till krigskrisens tvingande uppgifter, utrikespolitiska såväl som försvarspolitiska och försörjningspolitiska. Vi förstå och skola i framtiden förstå regeringens svårigheter vid lösningen av krisproblemen och ärna icke lägga sten på börda. Jag vill omedelbart deklarerat vår beredvillighet till gott samarbete och medverkan till erforderliga åtgärder för hävdande av vårt lands neutralitet och oberoende samt för folkförsörjningens tryggande. Och jag tvekar ej att å förstakammarhögerns vägnar avge det löftet, att vi i vår opposition icke skola låta oss förledas till den förgrovade och personligt hetsande ton, som tyvärr en gång präglade oppositionen mot den regering, som hade den ansvarsfulla uppgiften att under första världskriget länka vårt lands öden.

Till denna deklaration vill jag knyta en förväntan, som jag hoppas ej skall gäckas, nämligen att regeringen även besinnar en lojal oppositions tillbörliga krav på att ej åsidosättas. Vid våra kuster och vid våra broar stå ej högermän, folkpartister, bondeförbundare eller socialdemokrater utan blott svenskar, alla redo att vid ofärd offra sitt liv för vår nationella frihet. Förvisso behöva vi nu mer än någonsin en stark regering, men dess styrka skall ej mätas i dess förmåga att undertrycka oppositionen utan i förmågan att samla nationens alla krafter i gemensam strävan. Ju mer alla grupper känna, att deras ärliga råd aktas av regeringen, desto lättare blir det för regeringen att leda och desto tryggare blir vår beredskap.

Regeringen förtjänar erkännande för de många krafttag den på senare tid gjort för försvaret, inte minst i fråga om materialförbättring och sjöförsvarets nybyggnader. Alla ha vi dock i detta ögonblick helt visst en inneboende känsla av att vår beredskap skulle ha kunnat vara starkare, om regeringen tidigare fått upp ögonen för den fruktansvärda brutaliseringen av det mellanfolkliga umgänget och dess hotfulla följdverkningar för vårt land. Påpekanden här om ha från vår sida icke saknats under årens lopp.

Den ingångna borgfreden betyder icke — säkerligen icke heller enligt statsministerns mening — att regeringens handlingar skola vara fredade för all kritik. Men oppositionen måste känna ansvar för att kritiken ej drives för dess egen skull utan blott framföres i positivt, stödjande syfte. Och vi vilja ej förbehålla oss någon ensamrätt på detta område, utan föreställa oss att i de stundande sakliga överläggningarna varje riksdagsledamot oberoende av parti-hänsyn känner sig oförhindrad att genom en uppbyggande kritik, där sådan tarvas, göra vad på honom ankommer för att statsmakternas åtgöranden bli ändamålsenliga, effektiva och rättvisa. En annan sak är, att en koncentration av krisarbetet i regeringens hand i Sverige lika litet som i andra neutrala länder torde kunna undgås i händelse av långvarig eller skarpt konflikt. Om så blir fallet, ligger det emellertid stor makt uppå att regeringen städse eftersträvar en god kontakt med folkrepresentationen och icke ignorerar dess opinion eller försvårar utövandet av dess grundlagsfästade kontrollmakt.

Då tiden ännu lär vara för knapp för ett mera ingående bedömande av de hittills av regeringen vidtagna åtgärderna, skall jag i det följande inskränka mig till några kortfattade allmänna reflexioner och önskemål.

För det första: veterligen har regeringen intet åtgjort för att reorganisera rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap trots erfarenheterna från fjolårets septemberkris och trots de yrkanden på kommissionens effektivisering, som av oss i vintras framfördes. Alltjämt innehåller ordförandeskapet i kommissionen av landshövding Levinson såsom en bisyssla till hans nya lands-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

hövdingtjänst i ett stort län och vid sidan av hans krävande uppdrag som bland annat tobaksmonopolets ordförande och ensam utredningsman rörande departementalorganisationen. Ingen bestrider den nuvarande ordförandens stora ämbetsmannaduglighet och arbetsförmåga, men det kan aldrig lyckas regeringen att övertyga svenska folket om att ordförandeskapet i rikskommissionen — den kanske mest maktpåliggande uppgiften i vår administration i dessa tider — kan få vara en överbelastad ämbetsmans bisyssla. Och med tanke på det sätt, varpå regeringen sökt bemästra situationen i fråga om bensin och brännolja, kan regeringen heller aldrig övertyga svenska folket om att detta vitala spörsmål varit nöjaktigt förberett. Inga prestigehänsyn eller andra orsaker få längre hindra en rationell organisation av vår ekonomiska försörjning samt det mest effektiva och fulla utnyttjande av de ledandes arbetskraft. I detta sammanhang tillåter jag mig också understryka — vad som i nuvarande allvarstid borde vara självklart — att det är ovillkorligen nödvändigt att de viktigaste posterna inom administrationen, det må gälla departement eller andra organ, äro besatta med personer, om vilkas kvalifikationer för uppdraget icke råder någon tvekan.

För det andra: alla ansvarskännande förstå nödvändigheten att snabbt vidtaga åtgärder för sparande av motorbränsle, men uppenbart är, att ransoneringsåtgärderna genomförts i allt för improviserade och impulsiva former för att kunna skapa förtroende till beredskapsåtgärdernas planmässighet och fasthet. Alltjämt äro regeringsåtgärderna i behov av justeringar. Man frågar sig också, om i förväg tillräckligt insetts brännoljornas betydelse som ett slags nyckel för vårt moderna näringsliv. Otillräckligheten av drivmedel och bristen på snabbt färdiga ersättningsmedel hotar att förlama bland annat varudistributionen och byggnadsindustrien. Vid långvariga svårigheter kunna även jordbruksproduktionen och livsmedelsförsörjningen allvarligt rubbas. Både primärt och sekundärt hotar att uppstå arbetslöshet av en omfattning, som regeringen icke tycks ha räknat med.

För det tredje: så fort kriget bröt ut, skyndade regeringen att tillsätta ett flertal nämnder såsom ett slags strategiskt skyddsnät mot farorna för vår försörjning. Ibland synas gränserna mellan dessa nämnders uppgifter eller mellan dem och de uppgifter, som åligga redan bestående verk eller nämnder, ganska oklara. Man gör sig emellertid frågan, om det varit nödvändigt att tillskapa alla dessa extraordinära organ. Likaledes frågar man sig, om full garanti finnes för att dessa nämnder, sammansatta som de oftast äro av folk med annat krävande arbete och med sina brådstörtat organiserade kanslier, skola kunna effektivt och i erforderlig takt fullgöra sina åligganden. Regeringen är allt erkännande värd för den snabbhet, varmed den sökt handla vid dessa nämnders tillsättande, men det ligger å andra sidan nära till hands att i dessa hastiga, sinsemellan icke koordinerade nyskapelser se ett utslag av nervöst famlande, som icke ökat folkets känslor av tillförsikt inför framtiden.

För det fjärde: rikskommissionen framlade i höstas ett förslag till lag om tjänsteplikt med mera, vari bland annat ingick ett förslag till fullmaktslag, innefattande rätt för regeringen att under kriget tillfälligtvis helt eller delvis sätta sådana sociala skyddsstadganden ur kraft, vilka kunde vara till hindern för vår folkförsörjning. Om detta förslags öde vet jag endast att det tillsammans med tjänstepliktsfrågan överlämnats till den kommitté, som har att kartlägga arbetsmarknaden under krig eller avstängning. Jag påminner härom med tanke på angelägenheten av att säkra bland annat jordbrukets arbetskraft. Med hänsyn till utkallelserna och andra svårigheter blir det säkerligen påkallat att åtminstone en övergående lättnad i lantarbetstidslagen

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

göres. Framställningar härom lära redan ha gjorts, och jag vill fråga regeringen, om den övervägt detta spörsmål. Jag behöver här inte deklarerat, att ingen inom högern i dessa tider vill ta upp någon förbittrande strid om den bestående sociallagstiftningen eller att bakom tanken på en tillfällig lättnad i lantarbetstidslagen icke ligger någon önskan att på omvägar beröva en viss grupp dess lagfångna socialskydd. Men när till exempel Frankrikes arbetare i krigsförsörjningen, som förut haft sin 40-timmarsvecka, nu enligt uppgift i patriotiskt nit funnit sig i 60-timmarsvecka, kan vår egen sociallagstiftning ej få bli ett hinder för vår folkförsörjning. Jag tvivlar icke på att i dag lantbrukets anställda och i morgon kanske andra grupper gärna för stunden offra en social rättighet, blott de övertygas om att deras uppoffring svarar mot allmänt väl.

För det femte: jag skall trots vår motion i våras ej vid detta tillfälle yttra mig om behovet av en lag om tjänsteplikt, helst som utredningsbetänkandet därom ännu ej föreligger. Jag vill blott vädja till regeringen att ägna all uppmärksamhet åt frågan om åtgärder att i lämpligaste former tillfälligtvis snabbt överflytta lediggjord arbetskraft till för folkförsörjningen vitala områden.

Jordbruket och skogsbruket, inte minst det sistnämnda, måste för sin fulla effektivitet och för nya uppgifter erhålla nödig arbetskraft, och de ökade överflyttningar av arbetslösa från Norrland till södra Sverige, vartill riksdagen i våras tog initiativet, torde ha lämnat gynnsamma erfarenheter och i vart fall god vägledning rörande de lämpligaste formerna för arbetskraftens anpassning efter landets trängande behov.

För det sjätte: när förstärkt försvarsberedskap intogs, visade de inkallade en lovvärd vilja till pliktuppfyllelse. Tyvärr måste det sägas, att denna generalrepetition för mobilisering visade, att det gnisslade mer i maskineriet än man på förhand kunde befara. Det är nog inte för mycket sagt, att åtskillig oreda uppstod. Varken jurister eller militärer visade sig kunna fullständigt tolka inkallelsekungörelsernas kineseri för att inte tala om de många värnpliktiga, som trots lovvärda ansträngningar varken visste ut eller in. Jag vill ifrågasätta, huruvida det inte finns anledning för försvarsministern att skyndsamt, med ledning av de sålunda gjorda erfarenheterna, låta några formuleringsvana jurister tillsammans med militärer överse inkallelseförordningen i och för skapandet av en för alla värnpliktiga klar och otvetydig terminologi. I övrigt vilja vi ta fasta på statsministerns försäkran i radiotalet, att rättvisa avlösningar komma att ske. Likalades förutsätta vi, att försvarsberedskapen sorgfälligt utnyttjas för att genom övningar taga igen det förlorade i utbildning. Vidare vore det önskvärt att de värnpliktiga under den förstärkta försvarsberedskapen så långt i förväg som möjligt få reda på både när de skola inkallas och när de kunna vänta att hemförlovas. En dylik avlösningsplan skulle vara till stor fördel för både anställda och arbetsgivare, de inkallades familjer behövede icke längre sväva i så stor ovisshet utan kunde lättare inrätta sig, och de många inkallade, som skola tillträda nya platser, skulle inte behöva hysa samma ängslan som nu, detta för att blott ange några fördelar som av en sådan plan skulle följa.

För det sjunde: under världskriget dröjde det ända till hösten 1916 innan ransoneringsplan började genomföras. Det är möjligt att dessa krisningripan den kommo för sent, men ett faktum var att livsmedelssvårigheterna i stort sett icke inställde sig förrän efter krigets två första år. Ändock voro de ekonomiska försvarsberedskapsåtgärderna få eller inga 1914, ändock hade landet då icke tillnärmelsevis samma självförsörjning på livsmedelsproduktio-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

nens område som vi nu i det närmaste uppnått, ändock var folkets allmänna levnadsstandard vid den tiden icke lika hög som nu eller rättare sagt: ändock hade folket icke då samma marginal för möjliga inskränkningar, som nu för tiden borde vara för handen. I sitt Skansental liksom i radio har statsministern understrukit de förbättrade utsikterna denna gång i fråga om livsmedelsförsörjning. Lika fullt ha nu redan en vecka efter krigsutbrottet och innan man ännu vet, vilken omfattning konflikten kommer att få, rykten kommit i svang om förestående ransoneringsplaner. Den lugna tillförsikt man omedelbart kände, har otvivelaktigt rubbats. Icke minst med hänsyn till all illojal och oförsvarlig hamstring och för att avvärja de svårigheter denna berett regeringens planer vore det högeligen önskligt, om statsministern antingen vid dagens remissdebatt eller så fort sig göra låter medelst alla de siffror, som kunna utan skada offentliggöras, ville efter världskrigsårens mönster lämna riksdagen och folket en exposé över läget, ägnad att dämpa oron och för hela landet klargöra, vad vi kunna påräkna och vad vi måste bereda oss på att få umbära. Upplysning och vägledning är bättre än straffal och hot om beslag och ransoneringsplaner. Jag vill i samband härmed återberätta den engelske arbetarledarens ord till Chamberlain angående vikten av öppet språk och säga att vårt demokratiska folk tål att höra både goda och onda sanningar.

Jag skall stanna vid dessa reflexioner och önskemål. Det återstår mig till sist, herr talman, endast att från denna plats understryka att vi alla stå som en man och skuldra vid skuldra bakom regeringens program att hålla Sverige utanför världskonflikten och sätta makt bakom vår proklamerade neutralitet. Vi förstå, att neutralitetens upprätthållande nu liksom för tjugufem år sedan kan komma att förorsaka vår statsledning svåra prövningar. Ingen önskan kan vara varmare än att det skall förunnas regeringen att med kraft och klokhet, vaksamhet och kallblodighet hävda Sveriges vilja till neutralitet, fred och folkförsoning. Som neutralitetens väktare under ofreds- och ofärsdagar skall regeringen få allt det stöd, som vi kunna lämna och till vilket vi härmed förplikta oss.

Herr Åkerberg: Herr talman! I den remissdebatt, som nu tagit sin början, borde intresset kunna koncentreras på några få väsentliga ting. Det faller ju av sig självt, såsom också den föregående talaren uttryckte saken, att man helst ville se debatten befriad från allt vad som kan kallas för politiska inlägg, vilket å andra sidan inte betyder, att uppenbara missförhållanden på olika områden inte skulle få påtalas. Det synes tvärtom ganska naturligt att i en så allvarlig stund de bekymmer, som trycka det svenska folket, komma till uttryck. Det avgörande är den anda, vari dessa missförhållanden påtalas, och det sätt, varpå dessa känslor och tankar uttalas. Det som man helst ville höra framföras, är alla svenskars fasta föresats att på samlad front möta de stora uppgifterna och inte bara det hot, som lurar utanför våra gränser, utan också de svårigheter av tusen slag, som måste övervinnas inom landet.

Det kan ju synas vara en ganska sorgfri ståndpunkt när sådana meningar framföras av representanten för ett parti, som befinner sig i regeringsställning, och jag vill därför tillägga, att det kunde säkert inte sägas vara ett obilligt krav, om man förutsatte, att denna nationella samling också skulle ta sig uttryck i själva regeringens sammansättning. Statsministern har emellertid som bekant redan tillkännagivit, att någon ombildning av regeringen i det syftet inte är å bane, och jag har åtminstone uppfattat saken så att de före detta oppositionspartierna — man får väl nu säga »före detta» — givit sin anslutning till denna tanke. Utan tvivel har man rätt att förutsätta, att statsminis-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

tern, när han tillkännagav sin ståndpunkt, däri inlade den meningen att regeringen även med sin nuvarande sammansättning kommer att föra en nationell politik, till vilken de i regeringen icke företrädde partierna kunna ge sin avslutning, och att dessa, när de inte påkallat en ombildning av regeringen eller framställt krav på att erhålla delaktighet i denna, underlåtit detta i förlitande på att regeringen kommer att föra en sådan politik. Med anledning av att herr Domö i sitt anförande nyss pekade på förhållandena i detta avseende under förra kriget och gjorde gällande att oppositionens uppträdande mot den då sittande regeringen skulle ha inneburit något konträrt motsatt mot den politik, som han och hans parti kommer att föra mot den nuvarande regeringen, vill jag emellertid erinra honom om att Hjalmar Branting år 1914 på krigets första dag sände statsminister Hammarskjöld ett telegram, vari han uttalade en förhoppning om att en allmän nationell samling under eller kring den sittande regeringen skulle komma till stånd. Om i det avseendet någonting brast senare under krigets lopp, får man väl säga, att felet på den punkten inte bara vilade på oppositionen och kanske inte ens huvudsakligast på denna, utan på regeringen själv, som inte skapade de former för samverkan med oppositionen, vilka voro erforderliga, former, som jag hoppas och är övertygad om skola komma att få användning under dessa provningens år, som vi nu gå fram emot.

Det är inte bara den yttre faran, som motiverar en sådan samlingens politik. Även ur andra synpunkter är den fullt förklarlig. Vi stå i dag kanske bara i början av ett nytt världskrig, endast tjugu år efter avslutningen av det förra, som fyllde mänskligheten med sådan fasa. Vi voro när detta krig slutades så bergfast övertygade om att det aldrig skulle upprepas, att hur folken än bekämpade varandra, de i framtiden skulle vara ense om denna enda sak: »Aldrig mera krig.» I dag äro vi återigen därän. Fyra av Europas allra största stater ha gett sig in i den blodiga leken utan att man med bästa vilja i världen kan upptäcka något mellanhavande mellan dessa stater av den betydelse att det skulle kunna motivera en sådan uppgörelse. Det är ett av den mänskliga civilisationens allra största misslyckanden, ett fiasko så mycket större som det notoriskt inte i någon av dessa stater går att uppbringa mer än en handfull människor, som verkligen velat detta krig. Det är ett misslyckande i främsta rummet för detta, som vi kalla för politik, politik i gammal illaluktande mening. Vi ha skjutit de små motsättningarna i förgrunden och bortsett från de stora tankarna, som ena, de, på vilka det verkliga Nationernas förbund skulle kunna byggas upp. När nu inom en neutral stat som vår enhetskravet obönhörligt reser sig, nödvändiggjort av yttre tvång och yttre fara, finns det all anledning att uttala den förhoppningen, att man på denna samling skall kunna bygga något, som håller långt utanför stundens påfrestningar.

När man från det kosmiska skådespelet där ute hoppar över till våra inre bekymmer, får man främst ta hänsyn till att vi ingenting veta om hur långvarigt detta krig kommer att bli. Det kan bli en kort uppgörelse, leda till en snar fred, som väl i så fall lämnar alla de stora tvistefrågorna olösta och behåller världen i ett ovisshetstillstånd, som kanske är mera pinsamt än själva kriget och som särskilt för de små staterna måste vara en källa till fara och evig oro. Men det är väl mera sannolikt, att kriget även denna gång utmynnar i en uthållighetstävlan, vari även den övriga världen mer eller mindre direkt drages in. Om det senare blir fallet, synes det mindre antagligt, att trötthetssymptomen mellan de stridande skulle inställa sig efter en så kort tidsperiod som de fyra år, vilka tillmättes för det förra kriget. Det är inte ute-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

slutet, att vi nu kunna blicka fram mot ett helt decennium av krig och blockad. Detta kan synas vara att måla hin på väggen, men ett sådant perspektiv bör under alla förhållanden inte betraktas som en ren fantasi. Även om man prutar av åtskilligt på årens antal, kommer man till det resultat, att det skulle vara en övermänsklig börda att under ett sådant utnötningskrig hålla en beredskapsstandard av det slag, som möter oss i de propositioner, vi i dag ha att remittera. Utan tvivel ha dessa mobiliseringsdagar varit mycket lärorika och intressanta, även om, såsom föregående talare framhållit, det gnisslat åtskilligt i maskineriet, nog så förklarligt i en så ny organisation som vår försvarsorganisation är.

Det måste väl också betecknas såsom välbetänkt, att ett stort antal värnpliktiga och landstormsmän uttagits redan från början till beredskapstjänst. Men lika naturligt är det, att beredskapens omfattning i varje situation tas under omprövning och avväges i förhållande till det verkliga behovet.

Det är ju astronomiska tal, som finansministern kommer med i sina budgeter. Vi ställas där inför en ekonomisk verklighet av mindre guldkantat slag än den, som mött i de senaste årens högkonjunkturbudgeter. Ändå vågar man väl inte hoppas att ens dessa beräkningar skola hålla. Man nödgas väl förutsätta, att inkomstsidan i den ordinarie budgeten, som löper vid sidan av dessa extra budgeter, kommer att åderlätas genom minskning i tullintäkter, bensinskatt och åtskilligt annat. Så mycket större anledning har man då att hoppas, att åtminstone dessa hål i budgeten skola kunna stoppas till genom besparingar på annat håll, bl. a. även genom avvägning av inkallelsernas omfattning.

Alla äro säkert ense om att beredskapen skall göras så effektiv som möjligt. Men just därför blir det kravet så mycket obönhörligare, att ingenting får förlösas på extravaganser av olika slag. De tendenser, som utmärkte den förra kristidens bränslekommission, äro i friskt minne, åtminstone hos de flesta här närvarande. Man måste till sin ledsnad konstatera, att motsvarande tendenser nog dykt upp litet här och där även under dessa dagar. Men det är nödvändigt, att de radikalt hållas efter. Kravet på solidaritet gäller även dem, som ha att ansvara för de regleringar av olika slag och de beredskapsåtgärder, som bli erforderliga. Om dessa det allmännas skyddsåtgärder, framför allt i fråga om neutralitetsvakten och försvaret, skola vinna den popularitet och det förtroende, som äro nödvändiga, får detta förtroende inte äventyras genom ett nonchalant och lättsinnigt handhavande av det allmännas medel.

Kravet på sparsamhet understrykes ytterligare genom det svävande läge, vari själva finansieringen av utgifterna ännu måste hållas. Finansministern har i ett tal antytt, att lånevägen till en början skall anlitas och att man, när normala tider inträtt, skall taga under övervägande, på vilket sätt och i vilken takt dessa lån skola amorteras. Det förefaller med hänsyn till det läge, som råder i dag, vara ett ganska tilltalande program. Naturligtvis kunna vi öka vår statsskuld med ytterligare en miljard, utan att nationen och dess skattedragare behöva digna under bördan, men perspektivet blir ett annat, om kriget drar långt ut på tiden, så att det blir fråga om flera miljarder. Med hänsyn härtill förefaller det, som om vi skulle få bita i det sura äpple, som heter nya skatter för amortering redan under kriget av en avsevärd del av beredskapsbördan.

Hur det än går, är det livsnödvändigt att med kall fattning se faran i ansiktet. Vi få inte vara inställda på panik, varken de styrande eller allmänheten, ty då äro vi förlorade. Det är en sund reaktion, då exempelvis engelsmännen i det längsta spela kricket och fotboll, d. v. s. att överhuvud taget

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

vara inställd på en normal utveckling och normala affärer. En stark ledning och ett folk med starka nerver kunna gemensamt utträta underverk. Men om kontakten mellan dem sviker, går det på tok, såsom då, för att ta ett enda exempel, varningarna mot hamstring och panikköp av allt att döma i många avseenden ledde till alldeles motsatt resultat. Förtroendet bör upprätthållas på en solid basis, om inte annat hjälper så genom inrättandet av särskilda organ därför. Men framför allt bör det sörjas för att de absolut rätta männen anförtrors vården av dessa och andra krisorgan. Om så sker i fortsättningen, spelar det mindre roll, att misstag kanske ha begåtts under de första nervösa dagarna.

Penningpolitiken har givetvis i denna tid en viktig mission. Det bör inte tillåtas, att den svenska kronans värde såsom under förra kriget kommer på glid. Det har framhållits i detta sammanhang, att lönearbetarna för att förebygga en sådan utveckling inte böra resa obilliga lönekrav. Det är i och för sig riktigt. Även på det hållet bör disciplin iakttagas. Det bör kunna ske så mycket lättare som i en redan inflatorisk utveckling lönerna väl få svårare att följa med i galoppen än priserna. Men det är nog inte på lönepolitikens område som faran främst hotar. Arbetarnas löner böra lämpligen kunna regleras genom indexbestämda dyrtidstillägg. En större fara är säkert, att livsmedelspriserna komma ut på det sluttande planet. Där är själva nyckeln, som man bör starkt och obönhörligt hålla i sin hand. Om lavinen kommer i gång till följd av en alltför närig prispolitik, kan det säkert inte hindras, att löneskruven också sätter in och därigenom blir en självständigt verkande kraft i en utveckling, som inte kan hejdas. Å andra sidan äro Sveriges fackligt organiserade arbetare inte främmande för det, som kallas för solidaritet. Om denna avkräves dem i den allmänna välfärdens namn och infogas i ett allmänt system av givande och tagande, komma de med all sannolikhet inte att undandra sig sin del av ansvaret. Det allmänna bör samtidigt hålla en fast hand över valutautvecklingen. Det förefaller, som om riksbanken hoppas kunna upprätthålla denna övervakning och reglering utan någon mera revolutionerande höjning av räntefoten. Detta är ju endast att hälsa med glädje i och för sig. Man får i varje fall hoppas, att *intet* medel lämnas oförsökt, som kan visa sig nödvändigt att tillgripa för att hindra en katastrofal utveckling nedåt av vår köpkraft och vår valuta.

Herr talman! Denna remissdebatt artar sig tydligen till en lovsång till enighet. Jag skulle våga hävda, att denna också i den nuvarande situationen är det väsentliga. Det talas i dessa dagar om nödvändigheten av moralisk upprustning. Jag tror inte man behöver använda så högtidliga ord. Det avgörande är, att nationen står samlad om den moral, som höves oss. Sker så och om riksledning och folk enas i en bestämd föresats att hålla kursen rak, bör det svenska folket kunna hålla sitt livsrum intakt även i de farliga tider, som vi nu glida in i.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Det fruktansvärda krig, som nu rasar och som hotar att föröda hela vår världsdel, har även för vårt land medfört sådana konsekvenser, att det nu icke kan finnas plats varken för högstämde deklamationer eller än mindre för småsinnat gnäll över de besvärligheter, med vilka även vi nödgas kämpa. Allra minst lämpar sig denna allvars- och ansvarstygda tid för partipolitiska spekulationer. Kungl. Maj:ts regering har rätt att fordra *alla* medborgares endräkteliga samverkan i strävan att söka lotsa vårt land någorlunda helbrädda genom de svårigheter, som nu torna upp sig. För den meningsgrupp jag tillhör kan jag försäkra regeringen, att den kan påräkna ett oreserverat stöd både för den obrottsliga neutralitetspolitik,

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

som regeringen ämnar föra, och för de åtgärder, som måste vidtagas för riksförsvarets stärkande och folkförsörjningens trygghande. I den mån avvikande meningar framföras om de vidtagna åtgärdernas lämplighet och, ibland, om deras nödvändighet, är detta från vårt håll icke föranlett av partipolitisk motsättning till regeringen. Kritiken är tvärtom avsedd att tjäna till hjälp, i syfte att åtgärderna skola kunna bli så ändamålsenliga som möjligt.

Då man tar del av Kungl. Maj:ts proposition nr 1 till denna urtima riksdag, kan man icke undgå en känsla av bävan inför de oerhörda utgiftsökningar, som Kungl. Maj:t funnit erforderliga, och inför de skattehöjningar, som för täckande av dessa utgifter säkerligen måste vidtagas. De övriga propositioner, som redan förelagts riksdagen, och de åtgärder, som regeringen på grund av förut lämnat bemyndigande vidtagit, visa, att vårt land redan nu under krigets första veckor håller på att få en uppsättning av kristidskommissioner, som ser ut att bli ännu större och utrustad med betydligt vidsträcktare befogenheter än den förra krigstidens kommissioner. Det må inför denna utveckling och de framtidsperspektiv den upprullar för oss vara tillåtet att göra några lekmannamässiga reflexioner.

De stora utgiftsbeloppen äro säkerligen oundgängliga, men det svenska folket har rätt begära, att i dessa tider, då landets finansminister med rätta manar *de enskilda* till största möjliga sparsamhet, även det allmänna och i all synnerhet *staten* visar klok sparsamhet och förtänksamhet. Även de militära myndigheterna måste lära sig förstå att, i större utsträckning än som ibland skett, med sparsamhet handhava de medel, som anförtrotts dem. Så som läget nu blivit, torde man också kunna ha rätt begära, att Kungl. Maj:t tar under övervägande, om icke åtskilliga anslag, som av årets lagtima riksdag under helt andra förhållanden beviljades, numera böra förbehållas för andra ändamål än de ursprungligen avsedda.

Om de vägar, på vilka nya statsinkomster skola anskaffas, har finansministern ännu ej kunnat lämna upplysning. Må det tillåtas mig uttala den förväntan, att nya eller väsentligt ökade *direkta* skatter i första hand måtte uttagas av de krigsvinster, som kunna uppstå, och att den ökade direkta beskattningen icke måtte så hårt drabba vårt näringsliv eller de mindre bärkraftiga skattebetalarna, att svårbotlig skada uppstår. De *indirekta* skatterna böra enligt min mening främst — helst uteslutande — utgå på lyxvaror eller varor, som ej äro oundgängliga för människorna. De böra ju helst också vara så avvägda, att de icke medverka till en allmän höjning av prisnivån i landet. Att dessa indirekta skatter böra i första hand drabba spriten, ölet och tobaken, synes mig vara uppenbart.

Enligt min mening är det vidare önskvärt, att statens ingripanden för reglering av näringslivet icke givas större omfattning än som oundgängligen erfordras. Mångårig erfarenhet ger stöd åt den uppfattningen, att ett onödigt statsingripande i näringslivet medför enbart skadliga verkningar. Icke minst den föregående kristidens kommissionspolitik med beslag och ransonering och maximipris ger ett ännu ej glömt exempel på hurusom genom sådana åtgärder varorna försvinna ur marknaden och på att en byråkratisk apparatur, som oftast saknar smidighet, snör in näringslivet i en olidlig tvångströja.

Med denna varning för obehörigt statstvång har jag givetvis icke avsett att taga avstånd från åtgärder, som visat sig nödvändiga för att åt *alla* trygga tillgången på varor eller förnödenheter, som icke några få företagsamma eller hänsynslösa hamstrare böra ensamma få disponera. Tyvärr ha den senaste tidens dystra erfarenheter ådagalagt, att medborgarsinnet och samhällssolidariteten ej behärska vårt folk i så stor utsträckning, som vi hade hoppats. De,

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

som till egen fördel söka tillägna sig varor, på vilka brist kan befaras uppstå, ställa sig därigenom utanför kretsen av de ansvarskännande medborgarna, och domen över dem kan ej bli nog hård. Om det är riktigt vad tidningarna de senaste dagarna uppgivit, nämligen att även män i förtroendeställning, ja, män som man väntat skulle inträda som medlemmar av den svenska riksdagen, så litet förstätt sin plikt mot landet, att de, efter det regeringen låtit mana till återhållsamhet med exempelvis bensininköp, lagrat stora kvantiteter brännolja, då måste det högt och tydligt sägas ifrån, att sådana personer missbrukat det förtroende de åtnjutit. De måste obönhörligt och omedelbart skiljas från de allmänna uppdrag de inneha. Regeringen må se till, att det ej finnes skymten av en fläck på dem, som förvalta förtroendeposter av det ena eller andra slaget.

I den mån reglerande åtgärder äro erforderliga, ligger det, såsom här redan har framhållits, synnerlig vikt uppå att de vidtagas på sådant sätt, att allmänheten — den *lojala* allmänheten — förstår deras behövlighet och därför utan knot finner sig i dem. Det kan tyvärr icke vitsordas, att alla hittills vidtagna regleringsåtgärder skötts med det rätta handlaget. Därför är också missnöjet nu mycket starkt bland stora medborgargrupper, alldeles oavsett partitillhörighet. Särskilt har man haft svårt att inse, att vår bränsleförsörjning skötts med tillräckligt förutseende. Jag kan icke bedöma, om detta missnöje är berättigat. Men jag kan icke dölja för mig, att bristen på brännolja knappt mer än en vecka efter krigsbrottet synes tyda på en oförlåtligt stor, låt mig säga optimism hos dem, som haft ansvaret för bensinlagringen. Låt oss hoppas, att klarsynen varit större på andra områden!

Regeringen vet säkert mycket väl, att det nu råder en bister stämning på många håll ute i landet. Det stundar hårda tider, och påfrestningarna äro redan på sina håll mycket kännbara. När arbetslöshetens spöke redan nu börjar skymta, då får man onda aningar för kommande tider. Något som omedelbart borde uppmärksammas och om möjligt avhjälpas är den stelhet, som sedan länge kännetecknat vår arbetsmarknad. Det får icke tillåtas, att vissa arbetsområden, t. ex. jordbruket, lida brist på arbetskraft, medan en mängd arbetsföra personer gå arbetslösa och uppbara understöd. Särskilt i sådana tider som dessa måste nyttigt arbete utföras av alla arbetsdugliga så långt och var helst arbetstillfällen finnas.

Icke heller de militära åtgärderna gå fria från kritik. Det torde tvärtom vara så, att det över hela landet bittert klagas över det sätt, på vilket inkallelserna till militärtjänstgöring ägt rum. För min del vill jag icke i minsta mån giva ens skymten av stöd åt dem, som av bekvämlighet eller försvarsovilja klagat över tjänstgöringen. Jag skulle också tro, att inkallelserna av de yngre årsklasser värnpliktiga, vilka nu erhålla en välbehövlig övning, äro synnerligen påkallade. Lika säker är jag icke i fråga om den vidsträckta inkallelsen av landstormsmän. På många håll ute i landet äro de uppgifter, som anförtrotts dessa, av sådan beskaffenhet, att befolkningen omöjligen kunnat inse deras behövlighet. Jag vill visserligen icke gå så långt som en riksdagskamrat, vilken häromdagen förklarade, att vad man under årtal byggt upp av försvarsvilja och försvarsintresse hos vårt folk, det rivs nu ned på en vecka genom okloka åtgärder. Men jag anser mig i försvarets intresse ha rätt att säga, att det är av yttersta vikt, att vad som nu göres är sådant, att allmänheten kan bringas att förstå dess betydelse. Naturligtvis inser jag, att man inte kan öppet omtala anledningen till alla åtgärder, som sammanhänga med den förstärkta försvarsberedskapen. Jag förstår också, att mycket, som ur militär synpunkt är ofrånkomligt, för det civila förståndet kan synas obegripligt. Men

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

jag vågar vädja till herr försvarsministern, för vilken jag hyser det största förtroende och mot vilken jag icke vill rikta någon kritik, att han söker inpränta hos sina militära vederbörande, huru nödvändigt det *för försvarets egen skull* är, att medborgarna i gemen bibringas en känsla av att de militära åtgärderna äro rimliga och försvarliga.

En särskild punkt, som måhända kan synas mindre betydelsefull, vill jag dock peka på, därför att jag vet, huru mycket ohägn, som vållats i det sammanhanget. Jag syftar på de kungörelser om inkallelser, som utfärdades. Jag vågar — i likhet med den förste ärade talaren — bestämt påstå, att dessa icke voro avfattade på ett för vanliga människor begripligt språk. Personligen känner jag till, att tillfrågade framstående jurister och höga militärer icke kunde tolka kungörelsernas innebörd. Hur skall man då kunna begära, att värnpliktiga bondpojkar och arbetarsöner skulle kunna tyda detta mesopotamiska språk? Det blev också en mängd trassel överallt i landet. Många reste säkert onödigtvis långa vägar för att inställa sig, för att sedan omedelbart få resa hem igen. Jag känner till ett fall, då en värnpliktig efter att ha rådfrågat polismyndigheten reste genom halva Sverige i den felaktiga tron att han var inkallad. Han fick själv betala både dit- och hemresan av egna pengar. Och vid mottagningen av de inkallade rådde, efter vad som från olika håll uppgives, ofta en sådan oreda, att allmän misstämning gjorde sig gällande.

Vad jag nu sagt — det upprepar jag — är icke föranlett av önskan att klandra, ännu mindre av vilja att komma de militära föranstaltningarna till livs. Det är tvärtom sprunget ur en varm försvarsviljas strävan att vårt försvar skall bli så starkt som det kan bli *endast* om det omfattas med verkligt förtroende av folket. För det förtroendet fordras avhjälpande av många nu ådagalagda brister. Jag är viss om att statsrådet Sköld skall ha sin uppmärksamhet på detta och att han skall göra allt, som göras kan, för att bättre förhållanden skola bli rådande för framtiden.

Riksförsvaret står och skall stå över alla motsättningar och strider. Vi få vara beredda att göra de största offer, om det gäller att värna vår frihet och vårt oberoende. Om ofärdens bryter in över våra gränser — det Gud förbjude — skall också, det veta vi, det svenska folket stå, såsom här redan sagts, skuldra vid skuldra, som *en* man för att försvara vårt heligaste arv från våra fäder.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Uti den allvarliga tid, vari vi nu befinna oss, böra vi var och en å sin plats bidraga till att genom inbördes samarbete lösa de frågor och svårigheter, som uppkommit. Det hjälper föga, om vi söka flytta över ansvaret på andra, när vi vilja göra gällande, att icke tillräckligt förutseende förefunnits eller att icke tillräckliga åtgärder vidtagits för att möta det nu inträdda läget.

Vår gemensamma vilja i landet är framför allt att vi skola uppehålla en fullständig neutralitet åt alla håll. Jag vill i det avseendet giva min anslutning till den neutralitetsförklaring, som av regeringen avgivits. De uppföringar och de kostnader, som äro nödvändiga för upprätthållandet av denna vår neutralitet, är jag förvissad om att vårt folk icke vill undandraga sig. Men med det kynne, som är betecknande för vårt folk, fordrar det, att de anordningar som skola vara ändamålsenliga och nödvändiga vidtagas härför. Det vill se en mening i dem. Genom att tillförseln av vissa viktiga varor utifrån blivit avstängd eller begränsad och i och med att vi för neutralitetsförsvaret inkallat en mängd värnpliktiga — arbetare och befattningshavare — ha åtskilliga rubbningar inom samhälls- och näringsliv uppstått. Huruvida dessa kun-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

de ha gjorts något mjukare kan jag ej nu med bestämdhet yttra mig om. Men nog synes det en lekman att i nuvarande läge organisationsplanen för den förstärkta försvarsberedskapen tillämpades alltför schematiskt, och jag vill liksom föregående talare säga, att det i många fall varit svårt att förstå meningen med vakthållningen. De landstormsmän och äldre värnpliktiga, som ha att fylla betydelsefulla uppgifter i samhället, såväl eget arbete för sig och sin familj som även för det allmänna, och som inkallats och satts att utföra en vakt-hållning, som de kanske inte från någon synpunkt kunnat inse meningen med, även om man givetvis inte skall begära, att de helt skola kunna inse avsikten i planen, så bör det även för dem framstå såsom någon mening uti vad de utföra. Till någon lärdom har den ju ändå varit, dels därigenom att man fått erfarenhet av en så snabb inkallelse, som här i vissa fall förekommit, och dels därigenom att man fått kännedom om hur den fungerar.

Beträffande åter andra områden, som det här gäller under uppehållet av vår neutralitet, äro ju frågorna om vårt oberoende och vår folkförsörjning de viktigaste för oss för närvarande. Det gäller att ordna samtliga dessa frågor på ett tillfredsställande sätt och så, att deras lösande omfattas med förtroende av folket. Regeringen kan därvid räkna med att det står ett enigt folk omkring den, ett folk som vill stödja den och som väntar, att den skall vidtaga de åtgärder, som äro nödvändiga med hänsyn till det rådande tidsläget.

Regeringen bemyndigades även tidigare i år med vidsträckt fullmakt, när det gällde dels att sätta beredskapsstaten i kraft, dels att tillämpa fullmaktslagarna på en mängd områden. Jag vill då ändå hoppas, att man vid tillämpningen av dessa fullmaktslagar skall gå fram med en viss försiktighet och inte sätta dem i kraft annat än när det är absolut nödvändigt. Å de områden, där varutillgången är tillräcklig, torde det icke vara nödvändigt att införa ransonerings- eller maximiprisbestämmelser. Sådana bestämmelser komma ju alltid att medföra en del skadliga konsekvenser med regleringsåtgärder, som kanske i viss mån hämma produktionen och som medföra en hel del andra rubbningar i sitt släptåg. I den mån varutillgången är tillräcklig, bör man då framför allt sörja för att distributionen av varorna blir tillfredsställande. Jag skall icke klandra, att man icke kunnat tillgodose vårt behov av bensin för någon längre tid även om det varit önskvärt att det funnits något mera än vad som nu är fallet. Hade det funnits bensin här i landet till en eller annan månads längre förbrukning men vi blivit avstängda från bensinimport och således icke kunnat räkna med att det funnits tillräckligt av denna vara för lång tid framåt, hade vi ändå måst anpassa oss efter de förändrade förhållandena. Härvid gäller det i första hand att få in brännolja i den utsträckning som låter sig göra och i andra hand att försöka få fram ersättningsmedel för dessa brännolja, så långt vi inom vårt eget land ha förutsättningar därför. Och först i tredje hand gäller det att på ett ändamålsenligt sätt ransonera tillgångarna. Människorna ha en stor anpassningsförmåga, och jag skulle tro, att vi även i vårt land, om dessa besvärliga förhållanden komma att vara rådande under någon längre tid, skola ganska lätt kunna anpassa oss efter dessa ändrade förhållanden. Likaså skall nog den arbetslöshet, som genom de nu inträdda rubbningarna uppstått, så småningom även minskas eller absorberas i närings- och förvärvslivet. Jag ser sålunda icke så mörkt på den saken.

Beträffande kostnaderna för neutralitets- och försvarsberedskapen verka dessa ju vid ett hastigt påseende och efter våra budgetära förhållanden kanske avskräckande stora. Jag skulle dock icke hålla för otroligt, att, när någon tid hunnit förflyta, och om icke några nu oförutsedda förhållanden inträda, dessa kostnader skola kunna i någon mån minskas. Beträffande de förslag till kost-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

nadernas täckning, som finansministern framlagt, synes den där angivna vägen kunna beträdas.

Genom ett samarbete mellan dem som ha ansvaret, herr talman, kunna vi — jag kan icke finna annat — under den nu inträdda krisen ha förutsättningar för att utan alltför svåra påfrestningar för folket anpassa oss till de förändringar som inträtt.

Jag vill slutligen uttala den meningen, att i dessa frågor, där hela vårt folk står enigt, jordbruksbefolkningen för sin del är beredd att lämna det bistånd, som behöves. Dessa folklager fordra ju då också att hänsyn tages till deras förhållanden i olika avseenden.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman! De nu angivna deklARATIONERNA äro en manifestation av den fullständiga enigheten i riksdagen om Sveriges neutralitet i det utbrutna kriget.

Vi hava själva valt denna hållning. Det är vår egen sak att hävda den. Vi behöva vara eniga för att med samlad kraft möta de svårigheter, som komma.

Med god förtröstan att kunna hålla vårt land utanför kriget gå vi att möta dem. Vårt utgångsläge är icke ogynnsamt. Vår politik är klar och otvetydig. Alla veta, var vi stå. På intet håll röjes misstro till vårt lands avsikter. Alla känna till, att våra beredskapsåtgärder icke tjäna annat syfte än att värna vår neutralitet och hävda vår självbestämmanderätt. Vad man på motsatta sidor tänker om Sveriges ställning framgår redan av våra skyddsmaktsuppdrag. Det arbete vi därmed påtagit oss kan, i händelse av ett långvarigt krig, få stor omfattning. De krigförande hava visat sig beredda att på ett förekommande sätt underlätta detsamma. Försäkningar om att Sveriges neutralitet skall respekteras hava från båda parter sida avgivits. De omedelbart angivna neutralitetsdeklARATIONERNA täcka vad som från svensk sida är att säga.

Med övriga neutrala alliansfria stater uppehålls en kontakt, som bör bliva av värde vid hävdandet av de neutralas gemensamma rättigheter och intressen. Det nordiska samarbetet ställes nu inför det prov, som beredskapsarbetet under gångna år hållit i sikte. Att det väl består detta prov är av ömsesidig, stor betydelse.

Sina vänskapliga förbindelser med andra nationer, krigförande eller neutrala, önskar Sverige upprätthålla. Vi räkna med att de ej heller skola rubbas genom de krigförandes hållning gentemot vårt land. Omedelbara och avsevärda störningar i utrikeshandeln hava inställt sig i och med själva krigsutbrottet. Svenska regeringen strävar att genom vänskapliga förhandlingar nedbringa dessa störningar så långt det under ett krigsläge är möjligt. Den inställning till de neutrala staternas intressen, som på olika sätt kommit till uttryck från motsatta parter i kriget, utgör i och för sig en gynnsam förutsättning för dylika förhandlingar. På oss själva ankommer att därvid övertyga de krigförande, att intet annat intresse bestämmer svensk politik än Sveriges eget: att med bevarad neutralitet tillgodose vår folkförsörjnings vitala behov.

Läget kräver självbehärskning och återhållsamhet i den allmänna opinionens egna reaktioner och vaksamhet gent emot försök att draga in de neutrala i propagandakriget. Den neutrala opinionen väger tyngre, då freden skall återuppbyggas, än under krigets hetsande påverkan. Sin fulla tyngd får den först, om den under kriget visat allvarligt uppsåt både till aktsamhet och självständighet.

Om våra inre förhållanden skall i detta ögonblick icke mycket ordas, då

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

jag icke avser att i denna deklARATION ingå på i debatten berörda kontroversiella punkter. Regeringen är medveten om sin särskilda plikt att befordra allmän samverkan och allmänt samförstånd. Den hälsar med tillfredsställelse de försäkringar om villighet från alla håll till uppriktigt och förtroendefullt samarbete, vilka i denna debatt avgivits. Den vet att denna vilja, att i bister tid levandegöra den nationella enigheten även inåt, har starkt rotfäste i folket själv.

Tyvärr har samkänslan inom folket utsatts för hårda påfrestningar genom enskildas egoism. Med kännedom om våra resurser och förlitande sig på medborgarnas sans och moral ville regeringen undvika ingripanden, som kunde vara ägnade att väcka oro och i onödan verka störande. Väl kan sägas att vår tilltro till folket varit för stor. Vad som förekommit ger dock icke anledning till ett generellt fördömande av svenska folkets moral. Det stora flertalet har utan tvivel motsvarat vår tilltro. Med de osolidariska skola vi på lämpligt sätt komma till rätta. Regeringen vet att den kan påräkna stöd från riksdagen och folkets stora massa för åtgärder, som syfta till att åt det gemensamma folkhushållet och för rättvis fördelning taga i anspråk alla tillgångar, var än dessa kunna vara för tillfället lagrade och förvarade.

Även i de utanför kriget stående länderna måste nu ställas stora anspråk på medborgarnas offervillighet och anpassningsförmåga. Detta gäller även för oss. Ingen har väl kunnat tro att vi skulle bli förskonade från besvärigheter. Att en del av dessa skulle anmäla sig redan från början har man måst räkna med. Att de kunna mildras och i stor utsträckning övervinnas ha vi ingen anledning betvivla. Men uppgifterna dag för dag kräva av oss alla hela den arbetsinsats vi äro mäktiga. Vi lösa dem bäst i den anda, som i dag blivit inåt och utåt manifesterad, i vår förnimmelse av en stark nationell samhörighet.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jag är förvissad om att vi alla här hava med tillfredsställelse och gillande åhört den deklARATION, som nyss har avgivits av hans excellens herr utrikesministern rörande vårt lands utrikespolitiska läge och rörande de krav, som ställas på oss alla i vad det gäller våra inre förhållanden. Då jag nu har begärt ordet, är det emellertid närmast för att yttra mig om några frågor, som beröra vår folkförsörjning, ett problem som givetvis måste på ett mycket allvarligt sätt träda i förgrunden, då man går in i en kris, om vars längd och omfattning ingen något vet.

Om vi jämföra de nu rådande förhållandena med förhållandena för 20—25 år sedan, vid tiden för det förra världskrigets utbrott, finna vi, att läget rörande vår folkförsörjning i väsentliga stycken är ett helt annat nu än då. Det är icke min mening att vid detta tillfälle försöka gå in på en mera allmän översikt över läget här, utan jag skulle bara vilja i korthet peka på några särskilda omständigheter, som jag tror att man kan ha anledning att taga i betraktande just nu.

I första hand är det då i ögonen fallande, att produktionen av flera av våra allra viktigaste livsmedel har undergått en betydande stegring och detta icke minst under det allra senaste årtiondet. Ifråga om brödsäd, socker, potatis, mjölk, fläsk och även i fråga om kött äro vi självförsörjande och hava beträffande vissa av dessa varor dessutom rätt stora överskott. Det på sin tid på vissa håll ganska mycket förkättrade inmalningstvänet har nog ändå i sin mån verkat till att vi nu icke bara kunna äta bröd, framställt av ren svensk brödsäd, utan också kunna producera i stort sett vad vi behöva och, vissa år, till och med mer än vi själva behöva. Jag tror därför inte, att någon i nuvaran-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

de läge vill klandra de åtgärder, som under de senast gångna åren vidtagits för att stödja och främja vidmakthållandet av den inhemska produktionen av brödsäd. Detsamma gäller om sockerbetsodlingen och sockerförsörjningen.

Beträffande den andra stora huvudgrenen inom vår lantushållning, mjölkproduktionen, har även där en viss produktionsökning ägt rum på senare tid, och det är ju så att vi på detta område sedan länge tillbaka med egen produktion täcka vårt behov både av mjölk, smör och ost och dessutom ha ett ganska stort exportöverskott av smör. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att tillverkningen av mejerismör under senare år och särskilt under de senaste fem åren avsevärt ökat, medan däremot hemtillverkningen av s. k. landssmör gått tillbaka. Men på samma gång har också margarinförbrukningen, ehuru tillverkningen av margarin är baserad till väsentlig del på importerade råvaror, ökat i hög grad sedan tiden för förra världskriget, och i närvarande stund är läget det, att förbrukningen av margarin är nära nog lika stor som förbrukningen av smör. Även om det för dagen och för den närmaste framtiden inte föreligger någon större risk för vår fettförsörjning i dess helhet, är det nog ändå tydligt, att läget längre fram kan bli ett helt annat. Blir krisen långvarig och tillförseln av fodermedel och av gödningsämnen avskäres eller inskränkes — om skördarna bli mindre och om dessutom tillförseln av utländska fettämnen går ned — kunna vi komma i det läget att vår fettförsörjning blir ganska prekär. Jag tror därför att det kan vara skäl i att man redan i god tid inställer sig på en viss omläggning hän mot vad jag skulle vilja kalla ett visst utdrygande av våra fetttillgångar och också hän mot en ökad avsättning och förbrukning inom landet av det inhemska matfettet — jag tänker då naturligtvis på smöret.

På tal om mejeridriften är det emellertid också en annan fråga, som jag skulle vilja något beröra. Sedan några år tillbaka pågår i Sverige en mycket genomgripande omdaning av hela vår mejerihantering, innebärande ett nedläggande av smärre, otidsenliga mejerier och ett sammanförande av driften till större, modernt utrustade enheter. Det är ett omfattande organisationsarbete, som pågår, och det sker också en betydande kapitalinvestering i dessa anläggningar. Till stor del har emellertid denna centralisering, denna rationalisering kunnat genomföras tack vare de förbättrade vägarna och icke minst genom motoriseringen av trafiken, genom lastbilstrafiken. Praktiskt taget över hela vårt land sker nu mjölkuppsamlingen vid gårdarna till övervägande del med lastbilar. Vi ha fått ett helt nät av längre eller kortare körlinjer fram till mejerierna, och genom att driften har koncentrerats, kan helt enkelt icke tillförseln av mjölk till mejerierna i många trakter av landet ske annat än genom att anlita lastbilar. Det går nämligen inte att köra många mil med häst. Att då de inskränkningar i bensinförsörjningen, som just nu måst tillgripas, väckt en hel del oro och bekymmer bland de till omkring 200,000 uppgående leverantörerna av mjölk till mejerierna, är ju icke att undra på. Jag vill inte här kritisera en åtgärd, som jag tror har i och för sig varit nödvändig, men det kan nog inte fördöljas, att dessa inskränkningar i bensintilldelningen i en del fall ha skett mera bryskt och mera ojämnt än som hade varit nödvändigt. Att, såsom skedde i förra veckan, på en del håll mjölkkörningarna fingo lov att inskränkas, samtidigt som personbilskörning till dans och nöjeställningar oinskränkt fick fortgå, har naturligtvis väckt ond blod. Men det är med tillfredsställelse som vi kunna konstatera, att dessa förhållanden torde ha blivit tillrättalagda. Jag vet åtminstone, att länsstyrelserna skickat ut bestämda anmaningar och cirkulär med detta syfte. Jag vill också nämna, att mejeriernas riksförening omedelbart vid bensinindragningens början skickade ut en all-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

varlig maning till alla sina medlemmar i hela landet att iakttaga strängaste möjliga sparsamhet med bränslet och att undersöka, om dubbellinjer förekommo och onödiga körningar ägt rum, samt i så fall snarast möjligt rätta till förhållandet. För ungefär en vecka sedan har bensin- och oljenämnden hemställt att genom mejeriernas riksförening få rapport om restriktionernas verkningar och om genomförda besparingsåtgärder o. s. v. Dessa uppgifter hava förresten infordrats just till i dag. Jag kan försäkra, att det är den samlade mejerierorganisationens allvarliga önskan att göra allt vad som i dess makt står för att få fram en fullt rationell ordning på detta område. Men sker detta, då böra också mjölkproducenterna ha rätt att räkna på en välvillig behandling och en skäligen tilldelning av flytande bränsle. Jag vill för övrigt här skjuta in, att anskaffandet av gasgeneratorer för bilar redan förberetts i rätt stor omfattning. Jag hörde i går, att man enbart i ett län redan hade beställt icke mindre än 50 dylika aggregat, avsedda för lastbilar till mjölktransport. Det är ju så, att mjölken är jordbrukets allra viktigaste saluartikel, som dag för dag, året om, måste transporteras. Mindre och större jordbruk äro i lika hög grad beroende därav, och ett avbräck på denna punkt skulle vålla hundratusentals jordbrukare allvarliga svårigheter. Jag vet mycket väl, att detsamma kan sägas gälla om en hel del andra transport- och näringsgrenar, men det förefaller mig dock som om mjölktransporterna till mejerierna liksom även transportererna från dessa av de olika produkterna borde räknas bland de allra viktigaste, och jag hoppas därför också, att vederbörande, regeringen, länsstyrelserna och bränsle- och oljenämnden skola beakta dessa förhållanden.

En annan sida av saken är den, att skulle framdeles mera ingripande, reglerande åtgärder i fråga om distribution och kanske även i fråga om prisbildning bliva nödvändiga att vidtaga, går dylikt lättast att genomföra och kan lojalare efterlevas och effektivare kontrolleras för att så långt som möjligt undvika smyghandel, om tillförseln av mjölk, såsom nu sker, huvudsakligen får äga rum till mejerierna och om dessa få hava hand om distributionen.

Under det senaste årtiondet ha Sveriges jordbrukare, delvis under trycket av jordbrukskrisen, som började för tio år sedan, byggt upp omfattande organisationer på mejeri- och slakteriområdena samt i fråga om handeln med spannmål och andra förnödenheter, ägg och frukt och numera även skogsprodukter. Jag vågar tro att alla dessa sammanslutningar, både de, som finnas ute i bygderna, och de, som äro organiserade länsvis eller sammanförda för hela riket, komma att medverka till genomförandet av alla de åtgärder i fråga om distribution och annat, som framdeles, om krisen fortsätter, må befinnas nödvändiga. Jag vill hoppas, att den disciplin och den sammanhållning, som jordbrukarna visat sig mäktiga vid uppbyggandet av sin andels- och föreningsrörelse, också skall kunna bestå provet, ifall extraordinära krav och åtgärder kunna komma i fråga.

För uppehållande av den stora produktion, som påkallas för vår folkförsörjning, är det emellertid också nödvändigt, att producenterna tillförsäkras skäliga priser för sina produkter, att de få sina produktionskostnader täckta och beredas möjlighet att uppehålla en levnadsstandard, som icke får bli sämre än för andra befolkningsgrupper. Statens jordbruksnämnd har för några dagar sedan skickat ut en maning till jordbrukets organisationer att medverka till vidmakthållandet av ett prisläge inom ramen för vad statsmakterna tidigare angivit, och jag kan här också nämna, att såväl mejeri- som slakterierorganisationen för några dagar sedan till sina medlemmar skickat ut en maning av enahanda innebörd. Det är ju riktigt, att i fråga om flera av jordbrukets viktigaste produkter uppehålls genom statliga åtgärder prisnivån på en viss höjd, och ändå måste man konstatera, att livsmedelsindex alltjämt ligger ett gott stycke under

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

det allmänna levnadskostnadsindex. Brödsädespriset ligger för närvarande ungefär på samma nivå som strax innan det förra världskrigets början och ett gott stycke under nivån 1925—1929. Prisen på smör och ost ligga ungefär på samma nivå som de sistnämnda åren. Komma emellertid produktionskostnaderna att stiga genom fördyringar på de förnödenheter som behövas för produktion av olika slag och genom att andra omkostnader stiga, böra jordbrukarna med full rätt kunna påfordra sådana prisjusteringar, att de icke bli lidande och att deras näring kan ge en skälig behållning. I ett krisläge är det ändå av yttersta vikt, att produktionen verkligen hålles uppe och den enskildes bemödanden och ansträngningar därvidlag också uppmuntras och stimuleras. Sker detta och kunna vi undgå onödigt tvång och onödigt klavbindande, vill jag uttala den allvarliga förhoppningen, att såväl jordbrukarna som deras organisationer skola visa all den lojalitet, som staten i en hård tid har rätt att fordra av korporationer och av alla samhällsmedlemmar.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Under den föregående diskussionen här i denna kammare har det riktats en del kritik emot åtgärder, som man antingen vidtagit eller underlåtit att vidtaga inom det område som jag representerar, och jag begagnar tillfället att redan så här tidigt i debatten få framföra några synpunkter på denna kritik för att därmed kanske kunna förklara en del som hittills icke tycks vara klart.

Jag tar först upp till behandling frågan om omorganisationen av rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap. Denna kammare bör ju inte vara i okunnighet därom, att jag för min del icke varit entusiastisk inför tanken på att skrida till en genomgripande omorganisation av denna kommission. Kommissionen är vår ekonomiska generalstab, som sitter och gör upp planer för olika lägen, som kunna inträda inom det ekonomiska livet. I en tid, när det råder spänning och man alltså är orolig för att något kan hända, är det förenat med åtskilliga risker att ge sig till att omorganisera en sådan apparat. Det betyder att människor kastas ur det arbetsfält, de förut haft, grupperingen blir en annan, och det måste bli ett övergångsskede som medför försinkning och bristande planmässighet. Men när detta års lagtima riksdag beslöt hemställa till Kungl. Maj:t om att en utredning skulle ske om en sådan omorganisation, böjde jag mig för detta faktum, och utredningen igångsattes. När denna utredning skulle sättas i gång, måste jag givetvis säga mig, att om den skulle bli till någon nytta, måste den genomföras snabbt. Man fick inte ta många år på sig för att göra utredningen, utan den måste kunna genomföras hastigt för att därefter bli satt i verket. Tror då någon att jag skulle vunnit det resultatet, om jag för att utreda denna fråga hade tillkallat personer, som icke hade någon aning om de invecklade och svåra problem, varmed rikskommissionen har att brottas? Var och en måste väl förstå, att i så fall finge dess medlemmar först lära sig dessa otroligt invecklade ting och först därefter försöka komma fram till en uppfattning om hur denna kommission i fortsättningen skulle vara gestaltad. Jag fann det därför fullständigt naturligt, att om en sådan omorganisation skulle kunna ske effektivt och snabbt, måste jag därtill anlita krafter, som voro väl insatta i denna kommissions arbete och dess arbetsuppgifter. Jag lät då uppdraget gå till en krets män, som redan voro inarbetade i kommissionen. En av dem blev kommissionens ordförande, och det enda man kan säga mot honom är att han har för mycket att göra. Det säger man ständigt, och det kan ju vara sant. Jag känner mannen efter många års samarbete och vet, att om jag anlitar honom, får jag allt vad som finns av sakkunskap i svensk statsadministration till mitt förfogande. Men det kunna vi lämna å sido.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

Vilka blevo utredningsmännen i övrigt? Fyra ledamöter av kommissionen, chefen för kommerskollegium, som ju har sin huvudsakliga erfarenhet inom affärslivet, chefen för lantbruksstyrelsen, som är en jordbruksfackman — inga byråkrater alltså — direktören i Järnkontoret Johnsonson och direktören för Stockholms bryggerier Almgren. Jag måste väl ändå tycka, att jag på det sättet tillförde denna utredningskommission en mångsidig erfarenhet om svenskt ekonomiskt liv och samtidigt en fond av erfarenhet om kommissionens arbetsuppgifter och om kommissionens brister, ty om någon skulle ha sett, var bristerna finnas, var det väl de män, vilka såsom representanter för näringslivet arbetat i kommissionen.

Man får väl ändå göra klart för sig, att ingen av dessa utredningsmän har något eget intresse av att kommissionen blir som den är. De ha ju allt intresse av att den blir så effektiv som möjligt ur det ekonomiska livets synpunkt. Jag måste därför säga, att jag aldrig kunnat förstå den kritik som riktats mot mitt val av form för denna utredning.

Men, ärade kammarledamöter, detta hänför sig till en tid som har varit. Nu måste jag säga, herr Domö, nu är denna fråga icke längre aktuell. Saken är ju nämligen den, att kommissionens olika arbetsuppgifter nu hålla på att efter på förhand uppgjorda planer flyttas ut på andra organ. Det är inte så att dessa nämnder, som här tillsätts, komma till som improvisationer. De komma till på grund av det arbete som kommissionen förut nedlagt och på grund av de tankar som framkommit om hur en kristidsadministration bör byggas upp. Dessa nämnder utgöra en förberedelse till övergången till en sådan administration, och ut till dem gå nu dagligen stora delar av rikskommissionens uppgifter. Det som härefter blir aktuellt blir att skära ned rikskommissionen, att förminska den så att den till sist bara blir en liten del av sitt forna jag och har kvar vissa områden, som icke andra fått övertaga. Det har ju aldrig varit meningen, att rikskommissionen skulle sitta och arbeta med de centrala näringsfrågorna och folkhushållningsfrågorna under en kris. De frågorna gå över till andra organ, och därför säger jag: det är inaktuellt att nu tala om omorganisation av rikskommissionen, såvida man inte därmed menar, att rikskommissionen hädanefter kommer att steg för steg minskas och ersättas av andra organ. Det är mycket sannolikt, att när den nuvarande ordföranden har gjort sitt maktpåliggande arbete under ackompanjemang av en ganska ovederhäftig kritik, han då också kommer att avgå. Jag tror inte han kommer att behövas i en beskuren rikskommission. Så är ju det verkliga förhållandet på detta område, och jag tycker att nu skulle vi kunna sluta med detta resonemang om ganska ofruktbara ting.

Det har också i denna diskussion riktats en del kritik emot de militära försvarsberedskapsåtgärder som vidtagits vid krigsutbrottet. Jag vill då här börja med att understryka, att dessa inkallelser icke äro improviserade. De äro sedan årtal tillbaka i detalj planlagda. Hundratals människor äro på förhand instruerade om vad de ha att göra. Hela apparaten fanns. Trots detta skulle jag inte vilja förneka, att icke det har varit gnissel och misstag och svårigheter vid verkställandet av dessa inkallelser. Det har det visst varit; jag har själv observerat och sett kanske mer än någon av kammarens ledamöter i detta avseende.

Men jag frågar: skulle inte detta vara ett memento för alla dem som nu kritisera planlösheten, som man kallar det, i regeringens åtgärder på det ekonomiska området, när man finner, att även på ett område, där allting är så i detalj planlagt, kommer man inte ifrån misstag och gnissel? Därför att det gnisslar i en apparat och därför att misstag begås, följer icke därav att det man gör är planlöst. För min del är jag, uppriktigt sagt, tacksam i mitt

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

hjärta för att dessa inkallelser gingo så bra som de gjorde. Jag vill försäkra, att jag var oerhört ängslig, att det skulle bli mycket mera trassel, ty vi skola komma ihåg, att det var första gången hela denna vidlyftiga apparat fungerade, och jag säger: det gick förhållandevis bra.

Detta var alltså planlagda åtgärder. Man kan då säga: men voro inte dessa planer för vidlyftigt stora? Ja, därom kan man diskutera. Jag vill bara anföra, att även om man har en försvarsstab och ett militärväsen, som sitter år efter år och gör upp planer, kan man inte göra upp hur många planer som helst. Det är ett oerhört arbete att kartlägga alla dessa förhållanden, som en inkallelse fordrar. Nu ha vi här i vårt land två planer: den förstärkta försvarsberedskapen och mobiliseringen. Den förstärkta försvarsberedskapen är naturligtvis den mindre planen och mobiliseringen den större. Vi tillgrepo den förstärkta försvarsberedskapen. Den är inte avsedd endast för att inkalla folk till neutralitetsvakt, utan den avser även att förbereda en mobilisering, och den måste göras så att den inte förhindrar en mobilisering utan underlättar den.

Jag undrar ändå, om inte man har rätt att säga, att när ett krig mellan stormakter bryter ut i vårt grannskap, kunna vi inte första dagen säga, vilka faror det medför för vårt land. Jag tror att vi måste i det läget säga, att det är oklart och ovisst och att det är bättre att vara på den säkra sidan: att vidtaga en åtgärd, som inte bara innebär en nödortftig neutralitetsvakt utan också samtidigt underlättar den mobilisering, som om olyckan är över oss kan bli nödvändig. Så måste vi se saken i det ögonblick då kriget bryter ut.

Men om man då skall vidtaga sådana åtgärder, att man på en gång får in tillräcklig neutralitetsvakt och ordnar så att man icke förhindrar en mobilisering, då följer därav att man icke kan inkalla delar av linjeförband. Jag kan icke inkalla t. ex. yngre årsklasser och sätta upp ett kompani vid det regementet och en bataljon vid det regementet och sedan skicka ut dessa till olika bevakningsuppgifter, ty då bryter jag sönder mobiliseringsorganisationen; då tar jag bort det folk, som skall tillhöra linjeförbanden, då mobiliseringen skall tillgripas, och det är därför man vid förstärkt försvarsberedskap inkallar landstormen. Det är därför landstormen kommer fram som den första täcktruppen, för att man icke skall oroa mobiliseringscirklarna.

Låt mig då härefter fråga: vilka uppgifter var det, som man tänkt att landstormen skulle ha vid en sådan förstärkt försvarsberedskap? Jo, vid förstärkt försvarsberedskap organiseras omedelbart ett fullständigt system av luftbevakning och av bevakning av vissa värdefullare konstföremål och byggnader. Det tages in landstorm för att fylla behovet av folk vid luftvärnsartilleriet utöver dem som finnas i linjen. Det tages in folk för bevakning av flygfält och viktigare hamnar och för bevakningstjänst i vissa skärgårdsområden, som man finner vara med hänsyn till där befintliga befästningar i behov av en infanteribesättning. Detta är vad man i det avseendet kallar in.

Då kan man naturligtvis säga: ja, men är det inte för mycket? Ja, det vet vi inte första dagen, utan det blir ju en fråga som inställer sig efteråt, när man får litet klarare sikt, och envar i denna kammare vet ju, att när man fick se hur läget utvecklade sig, hurusom norra delarna av Östersjön så att säga föllo utanför faroområdet och hur det hela gestaltade sig, voro vi genast färdiga att skicka hem landstormen igen. I detta nu äro över tiotusen man landstorm hemskickade, och det är åtgärder i gång, som leda till att inom några dagar nära hälften av de inkallade landstormsförbanden ha kommit hem igen.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

Sedan uppställer sig frågan: skall man gå vidare? Jag vill inte svara på den frågan i dag. Vi måste ha ett par veckor på oss för att se, hur läget i Europa utvecklar sig, men skulle den nuvarande situationen bestå, d. v. s. att vårt land inte kommer in i svårare påfrestningar än hittills, då komma vi att fortsätta, så att i stort sett hela landstormen kommer att bli hemsänd.

Beträffande linjetrupperna har ju också en del trupper utkallats, men där har man i allmänhet utkallat hela förband: hela regementen eller artilleridivisioner, inte mindre delar av förband. Vad linjetrupperna beträffar, komma vi naturligtvis också att överväga vad som kan skickas hem. Detsamma gäller givetvis om dem som äro inkallade till flottan, flygvapnet och kustartilleriet. Man kommer att sända hem vad man kan, och beträffande den personal som är kvar kommer det att genomföras avlösningar efter sexveckorsperioder. Hela detta arbete på att se till vilka som kunna sändas hem och vilka som skola stanna ute och hur avlösning skall ske, det pågår nu och kommer att ge resultat undan för undan.

Jag vill alltså för min del här understryka, att folk icke kommer att hållas onödigt inne vid krigsmakten, utan i samma mån som man finner att de inkallade kunna undvaras, komma de också att få lov att fara hem till sina fredliga sysselsättningar.

Jag vill lägga ännu en synpunkt på dessa inkallelser. Om man nu säger att det var för mycket, skall jag inte diskutera det, men jag vill säga: tänk ändå, vilken utomordentlig förbättring av vår försvarsberedskap, som har inträffat i denna oroliga tid därigenom att vi nu ha haft alla dessa människor på sina platser! De veta precis var de höra hemma och vad de skola göra. Skulle de på nytt behöva tagas i anspråk, är det som att trycka på en knapp, och de finnas på sina platser, väl beredda, med mycket liten tidsutdräkt och mycket litet gnissel. Även om detta kostat något i pengar, tror jag alltså att vi få säga, att dessa pengar icke äro bortkastade utan ha givit oss en styrka, som kan vara bra att ha.

Det har här talats om att man icke skall slösa med försvarsmedel, och jag är den förste att understryka att så icke bör ske. Det skulle inte heller falla mig in att här förneka, att det i denna stora organisation, som krigsmakten i detta nu innefattar, förekommer både slöseri och ovarsamhet i många avseenden. Ansvar är här fördelat på många människor, och människor äro mer eller mindre kloka och ha sina svagheter. Det finns ingen möjlighet att se bort ifrån att det kan ske misstag och förekommer ovarsamhet med statsmedel och rent av slöseri också, men jag försäkrar, att både från regeringens sida och även från de militära myndigheternas kommer allt att göras som kan göras för att det icke här skall bli ett onödigt slöseri. Ty envar förstår ju, att det icke går för sig att genom onödiga militära åtgärder skapa påfrestningar på vårt lands ekonomi, som i framtiden leda till svårigheter.

Herr **Domö** erhöi nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill begagna replikrätten för att till försvarsministern säga, att han, antagligen på grund av att han icke var närvarande när jag talade, har missuppfattat mig. Min kritik riktade sig mindre emot att utredningen angående rikskommissionens organisation icke var utförd än särskilt däremot, att man i dessa tider icke undanröjer det missförhållande, som består däri, att man icke i kommissionens ledning har personer, som odelat kunna ägna sig åt kommissionens arbete. Därigenom har kommissionens arbete fördröjts eller blivit ofullständigt när det gällt planerna för mötande av väntad kris. Och att icke den framförda kritiken är obefogad, därom vittnar det förhållandet, att erfor-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

derliga nämnder, som av rikskommissionen skulle vara förberedda för att vid ett krigsutbrott taga upp en del uppgifter, icke ens voro planerade i den utsträckning, som situationen krävde.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag vill icke underlåta att begagna det tillfälle, som nu erbjudes, för att lämna vissa upplysningar och kanske också göra ett par reflexioner, särskilt i bränslefrågan.

Det har, som kammarens samtliga ledamöter veta, utfärdats två kungörelser, som avse vissa restriktioner beträffande försäljningen av bensin. Syftet med båda är att söka åstadkomma besparing med våra bensintillgångar. Några andra restriktioner ha ju praktiskt taget ännu icke blivit införda.

Kriget upplever i dag sin tolfte dag. Man skulle tro, i varje fall om man dömer efter en viss del av kritiken i den svenska pressen, att det svenska samhället nu befinner sig i en måhända obotlig kris på grund framför allt av de restriktioner som ha ansetts nödvändiga, då det gäller vår lastbilstrafik. Jag kan inte förneka, att jag många gånger frågat mig, hur den fria svenska pressen skulle reagera, om vårt folk verkligen bleve utsatt för allvarliga prövningar. Jag kan nämligen inte hjälpa, att en del — jag talar inte om hela pressen men en del av den — otvivelaktigt i hög grad bidragit till att uppamma allmän nervositet i samhället, ett uppammande som, såvitt jag förstår, är alldeles överflödigt, ty folk ha uppenbarligen mycket lätt att bli nervösa, även om ingen särskilt driver på dem i den riktningen.

Jag skall nu tillåta mig att erinra litet om vad som har förekommit på bensinområdet. Den svenska staten har ålagt de enskilda bensinimportörerna att hålla vissa bestämda lagringsutrymmen. Från den 1 juli i år skulle lagren innehålla 20 procent av årsförbrukningen. Man beräknade, att denna medelprocent skulle komma att uppnås i oktober månad. Det har icke fullt lyckats, därför att bolagen väsentligen äro utländska. Bolagens egna utländska intressenter ha under trycket, förmodar jag, av statsmakterna, där de höra hemma, nödgats dirigera tankångare på väg till Sverige till annat håll. Hade icke sådana ingripanden förekommit, som den svenska regeringen och den svenska staten icke kunde ha något inflytande på, hade lagren varit i varje fall något större än de voro vid krigsutbrottet.

Det är klart, att vi ha bensin för normal förbrukning under en viss begränsad tid i de lager, som finnas. Regeringen kunde handla då på två sätt: antingen låta bensinförsäljningen pågå obehindrat med risk, att lagren skulle tömmas jämförelsevis snabbt och att praktiskt taget därefter *all* motortrafik skulle komma att upphöra, eller också vidtaga vissa begränsningar i rätten att sälja och köpa bensin för att dryga ut tidsrymden, under vilken dessa lager skulle komma att räcka. Hade man följt den första linjen — alltså handlat, som om det inte förekom något krig i världen, i varje fall inte i Europa — skulle jag ha förstätt förebräelserna för en alltför stark optimism. Den linjen vågade vi emellertid icke följa, eftersom vi ännu i dag icke fullt kunna känna till vilken politik beträffande vår handel, som kan komma att bedrivas av andra makter än vi själva.

Nu vill jag säga, att även om bensintransporterna skulle kunna gå alldeles obehindrade, och vi kunde köpa allt vi önskade, är det inte säkert, att det skulle ha varit klokt att *helt* avstå från restriktioner på detta område. Det är ju önskvärt, att det finns, låt mig säga, ett mera konstant och jämförelsevis stort lager av brännolja i landet, eftersom den politik, som bedrivs i dag, om fjorton dagar eller om en, två eller tre månader från andra makters sida ju kan komma att förändras.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

Det är det ena. Jag kan ju lämna den upplysningen, att det väntas under september månad en import av närmare 52,000 kubikmeter och under oktober månad en import av närmare 102,000 kubikmeter, men vi veta icke i dag, om vi få hit dessa kvantiteter, och det är från den utgångspunkten, som vi ha varit tvungna att handla.

Nå, nu kan man säga: det må vara hänt, att man inte kunnat härska där-över, men varför har man inte i tid importerat så mycket mera, att lagret, när kriget bröt ut, var så mycket större? Jag har redan nämnt, att det har funnits en lagringsplan, enligt vilken bolagen från den 1 juli innevarande år skulle hålla ett lager på 20 procent av årsbehovet. Man kan då invända: varför har man inte vågat sträcka sig till en större lagerhållning? Ja, mina herrar, för lagring behövs det utrymmen. Det skall byggas, och det skall bestäm-
mas. De enskilda bolagen få vidkännas kostnader för sådana ökade lagerutrymmen — enligt sakens natur, ty vi leva ju i ett land med fritt näringsliv. Det har i alla fall genom statsmakternas åtgöranden skett en utbyggnad, som måhända kan anses för liten, men som dock ökat lagerutrymmena med omkring 100 procent av vad som fanns, innan dessa ingripanden från statens sida gjordes.

När man skulle bedöma denna fråga om lagringsutrymmena, hade man emellertid att taga sikte på ett annat problem också. Man hade otvivelaktigt kunnat bygga ut antalet tankar i vårt land i snabbare takt — eventuellt med statens stöd, men då hade man måst lägga dessa tankar i dagen. Andra kunna ha annan mening än jag, men jag medger, att jag tillhört dem, som ha ansett, att man i det väsentliga skulle sörja för att när våra lagringsutrymmen för flytande bränsle utbyggdes, detta borde ske i form av bombfasta anläggningar och att man alltså inte skulle driva på för hårt för att få fram öppna lagringsutrymmen. Låt oss antaga, att situationen varit värre, att vi varit utsatta för krigshot! Det är dock en sak, som vi måste vara beredda på, ty vi kunna inte räkna med att vi under alla omständigheter skola få vara neutrala. Antag, att regeringen hade anbefallt och fått riksdagen att medge, att man hade företagit, låt mig säga, en fördubbling av de tanktillgångar, som finnas, och att de hade legat uppe i dagen! Vi hade så dragits in i kriget. De utmärkta målen hade blivit bombade. Tro inte herrarna, att förebråelserna för bristande förtutseende och lättsinne skulle med mångdubbel tyngd ha drabbat statsmakter, som hade handlat på det viset? Det är ju alldeles riktigt, att utbyggandet av bombfasta valv och anläggningar går långsamt, och jag drar mig inte för att meddela, att det på olika håll inom landet för närvarande inte finns under utbyggnad mer än 88,500 kubikmeter sådana lagringsutrymmen — därav för bensin 68,000 kubikmeter, resten är avsett för andra oljor.

Det finns en genomgående ton i den kritik, som riktats mot beredskapsåtgärderna, och den går ut på att regeringen — och statsmakterna, förmodar jag, men regeringen i främsta rummet — är ansvarig för varje brist, som kan uppkomma på någon punkt. Ja, mina herrar, det är mycket intressant för mig att uppleva denna kritik, och jag skulle erkänna, att den vore fullkomligt berättigad, om vi levde i ett socialiserat samhälle, där staten hade åtagit sig att ensam svara för försörjningen med praktiskt taget alla varor. Det egendoms-
liga är emellertid, att den häftigaste kritiken riktas från sådant håll, där man allra mest avskyr tanken på ett mer eller mindre socialiserat samhälle. Det förefaller mig faktiskt, som om den tanken, att *enskilda* näringsidkare inför en hotande kris skulle ha litet omsorg om morgondagen, hade börjat bli svenska folket fullkomligt främmande.

Beträffande själva restriktionerna är jag den siste att förneka, att deras tillämpning i många fall kräver ett kvalificerat omdöme. Det hade varit önsk-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

värt, om man hade kunnat lägga hela tillämpningen av förordningarna i överordnade myndigheters händer — jag tänker naturligtvis närmast på länsstyrelserna. Men med den tendens, som ju omedelbart kunde konstateras från de enskilda bilägarnas sida, att köpa upp så mycket bensin de kunde komma över för egen räkning, vad tro herrarna skulle ha skett på detta område, om vi hade satt en tidsfrist, som ju hade varit nödvändig för prövning av licensgivningen, på någon vecka eller kanske fjorton dagar mellan utfärdandet av förordningarna och datum för länsstyrelsernas licensgivning? När folk på ett par kvällstimmar kunde köra omkring till bensinstationerna för att skaffa sig, jag vet icke hur mycket, bensin, vad skulle då inte ha skett med våra bensinlager, om vi hade förfarit på annat sätt än vi ha gjort?

Nu har beslut redan fattats därom, att den licensgivning, som har skett av de mera underordnade polismyndigheterna, skall, när det gäller privatbilarna, överses och granskas av länsstyrelserna. Vad beträffar lastbilarna, ansåg man sig från början böra införa ett slags dubbelförfarande.

Hurudan utvecklingen på detta område kan komma att bli, därom vågar jag för ögonblicket ingenting bestämt säga. Jag skulle tro för min del, att man kan få köpa ungefär hur mycket bensin som helst på andra sidan Atlanten, men det är ju icke mycken glädje med inköpen, förrän man fått se, att varan faktiskt också kommit till svenska hamnar och icke någon annanstans. När den tryggheten har skapats, är det möjligt, att man kan modifiera den nu beslutade bränslepolitiken.

Det har framgått fullkomligt tydligt av författningen — för den, som förstår att läsa den, ehuru jag medger, att det kan kräva ett visst kvalificerat omdöme — men också av de anvisningar, som äro utfärdade av rikskommisionen för ekonomisk försvarsberedskap, att inga vitala intressen skola kunna drabbas av dessa senaste restriktioner, om de tillämpas på ett riktigt sätt. Livsmedelstransporter och åtminstone en del transporter för förseende av våra byggen med byggnadsmaterial o. s. v. äro visserligen inte generellt undantagna — det kan man inte göra, därför att det icke alltid är nödvändigt att ge en lastbilsförare licens, vilken kör bredvid en järnväg som kan taga frakten i stället etc. Jag skall emellertid inte gå närmare in på dessa ting. Att man överhuvud taget vågat sig på restriktioner, beror just på att man är övertygad om att andra trafikmedel i icke ringa grad skulle kunna taga upp den trafik, som inte längre skulle kunna ombesörjas genom lastbilar.

Jag kommer nu in på spørsmålet om ersättningsbränsle. Det är klart, att då man, såsom man ju visste, inte kunde lita på en jämn bensintillförsel som förut och att lagren, som voro betingade av redan befintliga lagerutrymmen, inte kunde räcka hur länge som helst, man måste söka sig till de ersättningsbränslen, som kunna ifrågakomma. Jag hoppas, att kammarens ledamöter ursäkta mig, om jag här så gott som uteslutande talar om gasgeneratorfrågan. Jag tror, att min regeringskollega finansministern är beredd att lämna förklaringar i fråga om motorspriten.

Vad gasgeneratorfrågan beträffar, är det också av ett visst intresse att konstatera de reaktioner, som man rätt allmänt har visat. Såvitt jag har förstått, beror frågan, huruvida man tillverkar gasgeneratorer, i huvudsak på om det finns någon, som vill köpa gasgeneratorer. På den punkten kan jag bara konstatera, att det är den svenska staten, som inte absolut uteslutande men nästan uteslutande har köpt gasgeneratorer. Det har varit några andra, som haft gasgeneratorer i drift, men antalet har varit så obetydligt, att det är ingenting att tala om. Enskilda ha, så länge de kunde få bensin, inte intresserat sig för att köpa och beställa gasgeneratorer. Fabrikanterna tillverka självfallet icke på la-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

ger. Därtill kommer, om man inte skall äventyra gasgeneratorproblemets lösning, att allmänheten behöver få vissa råd beträffande de bilar, på vilka man lämpligen kan aptera gasgeneratorer, och beträffande kvaliteten på de gasgeneratorer, som föras i marknaden. Man skulle kunna tillägga, att det också kräves en särskild utbildning av de förare, som skola köra och sköta de gasgeneratordrivna motorvagnarna. För att inte hela utvecklingen på detta område skulle råka på sned, har, som herrarna veta, tillsatts en rådgivningskommitté för gasgeneratorfrågan. Vidare kommer med all sannolikhet som en följd av ett betänkande — inlämnat på sin tid till försvarsdepartementet, men nu överflyttat till handelsdepartementet — Kungl. Maj:t att till den nuvarande urtima riksdagen avlåta proposition om stöd på olika sätt åt köpare och tillverkare av gasgeneratorer. Ja, det är i huvudsak, vad jag har att säga beträffande dessa punkter.

Herr Domö frågade, om de tillsatta kommissionerna verkligen skulle behövas, och han beklagade sig över att gränserna mellan dem voro suddiga och att även gränserna till förut bestående statsorgan i vissa fall icke voro klara. Ja, jag skulle vilja se den trollerikonstnär, som, när det gäller att tillsätta ledande organ för olika delar av vårt näringsliv, skulle kunna draga upp absolut strikta gränser mellan dessa kommissioners verksamhet. Vårt näringsliv är så beskaffat, att det griper in i vartannat på alla möjliga områden. Men vi vänta oss för vår del, att kommissionerna skola kunna ha förstånd nog att samråda med varandra. Vi ha också skapat en ordning för att de skola kunna samråda med varandra och följaktligen undvika att utföra arbeten på praktiskt taget samma områden.

Men det var kanske inte egentligen för att säga detta, som jag ville replikera på denna punkt. Det skulle ha intresserat mig mycket att veta, vad herr Domö eventuellt i denna remissdebatt skulle ha sagt, om vi inte hade tillsatt någon kommission och om vi överhuvud taget inte hade tillgripit några åtgärder? Det är ju så, att man kritiserar det, som nu göres. Jag medger, att jag skulle ha varit mycket intresserad av att höra den kritik, som skulle ha drabbat oss, om dessa åtgärder överhuvud taget icke hade vidtagits. Jag är rädd, mina herrar, att det hade varit svårare för regeringen att bära den kritiken än den kritik, som för närvarande levereras mot de vidtagna åtgärderna.

Jag skulle till slut endast vilja göra den reflexionen — jag höll på att säga att det blir nästan en upprepning av början av mitt anförande: Om människorna här i Sverige nu i början av ett stort europeiskt krig klaga så bitterligt på besvär, så måtte det bero därpå, att stora delar av svenska folket ha inbillat sig, att vi överhuvud taget icke skulle kunna störas av detta krig, eventuellt därför att vi förklarar oss neutrala. De, som ha haft sådana föreställningar, måste betraktas som mycket naiva. De störningar, som ha skett hittills, ha väl i alla fall varit ganska minimala. Jag undrar, om man över huvud taget skulle kunna tänka sig mindre och lindrigare störningar under en anpassningsperiod till ett i många avseenden fullständigt nytt läge, som kriget mellan andra makter skapat även för vårt land. Jag får säga, att jag inte kan erkänna, att dessa skakningar ha varit allvarliga.

Herr Sam Larsson hade onda aningar, eftersom han redan nu ser arbetslöshetens spöke. Ja, det är klart, att vi kunna gå tillmötes en utveckling, som blir mycket svår att bemästra. Men vi ha upplevat en kris utan krig under åren 1932, 1933 och 1934, med ett par hundra tusen arbetslösa. Det är klart, att vi inte vilja uppleva den igen, men om här på grund av nödvändiga omläggningar inom produktionsapparaten eller distributionsapparaten blir en tillfällig — för min del är jag mest benägen att tro det — övergående arbetslöshet av kanske rätt stor

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

omfattning, skola vi väl kunna ta det åtminstone med lika stort sinneslugn, som det varmed vi genomkämpade en kris, som räckte i fyra år ungefär, med en mycket omfattande arbetslöshet. Men, som jag tidigare sagt, denna kritik har tydligen till utgångspunkt, att vi över huvud taget inte skulle bli störda av de ändrade förhållandena i världen, och det är ju en i och för sig fullkomligt orimlig utgångspunkt.

Det, som nu naturligtvis är den kanske allra viktigaste uppgiften, — men där äro vi bara den ena parten — är att söka sörja för att tillförseln över havet blir något så när fri. Om jag undantar vissa i begynnelsen ganska naturliga och självklara störningar, hyser jag åtminstone vissa förhoppningar om att detta skall kunna lyckas. Sker det, kommer naturligtvis icke svenskar-nas liv att omedelbart glida in i alldeles normala gängor, men jag tror, att vi komma att finna påfrestningarna vara mycket uthärdliga framför allt om den enighet, som vi ha talat om i dag såsom utmärkande för den svenska riksdagen, även kunde förvandlas till en enighet därom, att vi alla försöka mana Sveriges folk, när det får några svårigheter, att visa, att det, åtminstone till stor del, icke är ett så bortskämt folk, som man faktiskt ibland tycker sig kunna förmärka, utan att det med tålmod och utan alltför bitter klagan förmår att bära vissa besvärigheter, som efter min övertygelse under nu rådande, av kriget skapade förhållanden äro absolut omöjliga att undvika och som i varje fall ingen regering i alla avseenden lär kunna råda bot för.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Under dagens debatt har bland många andra ting även påpekats bristen på arbetskraft inom jordbruket. Jag vill framhålla, att en sådan brist ju förekommit i landet, långt innan den förstärkta försvarsberedskapen tillkom. Det har därför redan tidigare varit en angelägen uppgift för regeringen att genom arbetsförmedlingsanstalterna försöka överföra ledig arbetskraft till jordbruket. Efter den förstärkta försvarsberedskapens genomförande har genom socialstyrelsen till arbetsförmedlingsanstalterna anbefallts att i allt större utsträckning effektivisera anskaffningen av arbetskraft till jordbruket.

Man har vidare försökt utnyttja det intresse, som ungdomen lagt i dagen för att här göra en insats. För att avhjälpa bristen på arbetskraft särskilt i fråga om skördearbetet kan skolgångdom permitteras för att deltaga i sådant arbete. Jag kan som ett litet exempel nämna, att jag här om dagen uppvaktades av två elever från Södra latin i Stockholm, som förklarade att tretton elever där hade bestämt sig för att resa ut på landet och deltaga i skördearbetet. Samtliga hade förut deltagit i jordbruksarbete. Jag hänvisade dem till en plats, varifrån några dagar tidigare gjorts framställning om extra arbetskraft. Emellertid tycktes behovet där vara tillgodosett för ögonblicket, och jag förmodar därför, att de nu blivit placerade på något annat ställe.

Jag har velat nämna detta i anledning av de erinringar, som framförts i detta stycke.

Efter den exposé, som herr von Stockenström i sitt anförande gjorde rörande tillgången på mjölk och mjölkprodukter och det överskott, som funnits och varigenom vi kunnat exportera en viss kvantitet, yttrade herr von Stockenström, att det är väl riktigt att i nuvarande läge lägga om fettkonsumtionen. Ja, herr von Stockenström, tack vare den förda jordbrukspolitiken att till mjölkproduktionen inte helt omöjliggöra användandet av oljekaksfoder, stå vi relativt väl rustade och ha därför något lager av detta foder samt få genom eventuellt minskad export av smör ett välbehövt tillskott till fettförsörjningen.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

Att viss omläggning av landets fettförsörjning är under omprövning, framgår av den proposition, som är framlagd i vad det angår jordbruket. Däri begäres ett anslag på 6 miljoner kronor, vilket belopp genom Kungl. Maj:ts beslut förskotterats till prisregleringsfonderna, emedan dessa behöfve tillföras nya pengar. Anledningen till att de behöfve detta penningtillskott var bland annat önskemålet att kunna lägga på lager viss kvantitet smör, som var avsedd för export, omkring 13,500 drittlar. Det syntes mera välbetänt att ha denna mängd i lager än att skicka ut den ur landet, vartill kom att vissa exportsvårigheter vid tillfället förelågo.

Jordbruksnämnden har, som framgår av propositionen, redan så tidigt som den 4 september framkommit med vissa synpunkter rörande eventuell omläggning av jordbruksregleringen för tillgodoseende av folkförsörjningen och samtidigt beaktande av jordbrukets berättigade anspråk. I detta syfte har jordbruksnämnden äskat ytterligare medel utöver de sex miljonerna.

Vad sedan beträffar bensintilldelningen, förklarade herr von Stockenström, att den var för knapp för att kunna upprätthålla mjölktransporterna. Det är möjligt, att så är fallet. Då det gällde att träffa anstalter för ransonering av bensinen, framhöll jag emellertid, att de, som skulle svara för folkets livsmedelsförsörjning, icke kunde göra detta, med mindre än att de hade möjlighet att hålla i gång transportapparaten i så stor utsträckning, som krävdes härför. Av denna anledning undantogs först och främst från all ransonering traktorerna inom jordbruket. Det har tyvärr visat sig, att inte alla bensinförsäljare riktigt uppfattat denna bestämmelse. Jag har fått brev från jordbrukare, som till sina traktorer velat köpa så mycket bensin, som behöfs för att starta traktorerna, men nekats detta. Då de ha hänvisats till landsfiskalerna, ha dessa förklarat, som riktigt är, att det inte behöfs något tillstånd för att köpa bensin till traktorer. För inköp av bensin, som användes i jordbrukets drift, behöfs alltså intet tillstånd, och om därvidlag kan föreligga något missförstånd från bensinförsäljarnas sida är väl detta en sak, som lätt nog kan klaras upp så småningom.

När det blev fråga om tilldelning av bensin för transport av jordbrukets produkter, gällde det naturligen att rätt avväga kvantiteterna. Uppenbart är ju, att ingen människa därvidlag genast kan träffa ett fullt riktigt avgörande, men lika klart är, att det i första hand gällde att se till, att man inte körde längre sträckor med motorfordon, än vad som var nödvändigt för att få varorna dit de skulle. Av denna anledning förutsatte jag, att jordbruksorganisationerna — och jag vet att så är fallet inom slakteriorganisationerna — skulle göra allt för att omlägga biltransporterna till järnvägstransporter, där detta transportmedel kan användas. Detta innebär självfallet en hjälp åt ransoneringssträvandena. Det måste sedan ankomma på myndigheterna att medgiva den tilldelning utöver veckotilldelningen, som är fastställd för sådana bilar, i den mån transporterna i annat fall icke kunna upprätthållas på ett tillfredsställande sätt. Det är sålunda självfallet, att om, som herr von Stockenström säger, bensintilldelningen är för knapp, så få myndigheterna taga upp saken till prövning på nytt och försöka reda upp det hela på sådant sätt, att det går mera friktionsfritt.

Vidare nämnde herr von Stockenström, att brödsädespriset ännu är lika lågt som före världskriget om man tar hänsyn till produktionskostnaderna för jordbruket. Detta är alldeles riktigt. Men jag vill påpeka, att det föreligger en möjlighet att höja priset med tre kronor per hundra kilo vete utan att detta skulle behöva innebära någon förhöjning av levnadskostnaderna för konsumenterna. Vi ha nämligen en veteavgift, och om jordbrukarna genom

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

sina organisationer kunde taga ut ett pris, som är tre kronor högre än det, som för närvarande gäller, kan veteavgiften tagas bort. Då är det också mindre att befara, att staten får för stora lager med åtföljande kostnader.

Vidare yttrade herr von Stockenström, att jordbruket bör tillförsäkras den prisförhöjning, som motiveras av de ökade produktionskostnaderna. Detta har redan den lagtima riksdagen sagt. Den har förklarat, att prisnivån kan variera mellan 15 procent under och 15 procent över en viss gräns, men den har också förklarat, att om produktionskostnaderna förändras, inträder därmed ett läge, som självfallet bör förändra prisnivån för jordbrukets produkter. Det är då en strävan, där vi alla böra hjälpas åt, att inte få kostnaderna för produktionen ökade i onödan och på detta vis driva upp priserna. Detta har jag också uttalat vid den lagtima riksdagen, då det var fråga om maximi-priserna. Det är en förutsättning för att jordbrukets produktion skall kunna ske till rimliga priser, att man kan gripa in, så att inte en ändring beträffande själva grunderna för produktionsverksamheten behöver åstadkomma några högre kostnader.

Jag skall vidare be att få säga några ord beträffande gasgeneratordriften och frågan att skaffa drivmedel till gasgeneratorerna. Skinnskatteberg har en årlig tillverkning av träkol för detta ändamål på 10,000 läster, och det har meddelats mig, att man utan vidare kan fördubbla kapaciteten. Man har redan satt i gång med en undersökning, på vilket sätt distributionen av detta drivmedel lämpligen skall kunna utföras. Skogsägareföreningen fick förra vintern ett anslag för att göra försök med en transportabel krossanordning, som skulle distribuera krossat träkol till olika orter. Även domänstyrelsen har gjort sådana försök. Det visade sig emellertid, att det levererade träkolet icke var fullt tillfredsställande. Det var för mycket söndermalet, och det befanns, att en stor del var oanvändbar för sitt ändamål. Följaktligen vet man nu, att man inte skall framställa en sådan kvalitet, och denna erfarenhet är ju av värde för det fortsatta arbetet på detta område.

Beträffande träkolen till industrien meddelades för någon tid sedan, att det pågår leverans av kontraherade 750,000 läster. Industrien brukar under vanliga förhållanden själv tillverka 250,000 läster. Normalt utgör årsbehovet 1 million läster. Det beräknas att på grund av minskad järnimport ett behov av ytterligare 300,000 å 400,000 läster träkol kommer att föreligga som enligt uppgift utan svårighet kan anskaffas. Från sakkunnigt håll har upplysts att det för järnindustrien avsedda träkolet även kan användas till gasgeneratorer.

Jag har rörande denna fråga velat lämna dessa upplysningar.

Till sist vill jag till herr Sam Larsson säga, att jag är den förste att vilja brännmärka varje försök att undandraga vårt näringsliv de varor, som det behöver. Men man skall enligt mitt förmenande icke heller fälla förhastade domar efter en tidningsnotis, där tidningen inte har riktigt reda på de verkliga förhållandena. Vi skola komma ihåg, att riksdagen i våras beslöt, att jordbrukare, som ville lagra motorbränsle, skulle få göra det intill viss kvantitet per traktor utan att riskera att få varan tagen i beslag därest inte särskilt utomordentliga förhållanden påkallade sådana åtgärder. Detta beslut fattades, för att vi skulle kunna få till stånd en lagring i olika delar av landet. Man vann den fördelen, om olika lager, som räckte för en viss tid, spredos ut på de olika jordbruken i landet, att tankarna hos importörerna tömdes och att importörerna följaktligen kunde införa nya kvantiteter i landet och fylla sina lagringsutrymmen. Det var av den anledningen jag lade fram ifrågavarande proposition. Jag avsåg ingenting annat än att om

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

vi få brännolja till våra traktorer fördelade i lager på de olika jordbruken, skulle vi vara rustade att med större tillförsikt möta den kris, som kunde inträda och som nu faktiskt har inträtt genom världskrigets utbrott.

Herr talmannen yttrade, att den pågående överläggningen komme att för en kort stund avbrytas för handläggning av ett brädslande ärende i samband med de i dag avlämnade kungl. propositionerna nr 8 och 9.

Upplästes ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 14, med inbjudan till första kammaren att förena sig med andra kammaren i dess beslut, att andra särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts propositioner

nr 8, med hemställan om riksdagens gillande av förordnande om tillämpning av lagen den 22 juni 1939 (nr 299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m., och

nr 9, angående förordnande jämlikt lagen den 10 mars 1939 (nr 68) om statlig krigsförsäkring m. m.,

ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

På gjord proposition beslöt första kammaren antaga berörda inbjudning.

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts proposition nr 1.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

Herr **Bergman**: Herr talman! Trots att i en och annan punkt rätt skarpa skärmytslingar förekommit under denna debatt, är det dock glädjande att kunna konstatera den från alla partier allmänt deklarerade viljan till enighet och sammanhållning inför de stora uppgifter, som äro oss förelagda i denna allvarliga situation. Jag hoppas, att detta goda samförstånd skall hålla också i den fråga, som jag nu här kommer att beröra på uppdrag av riksdagens nykterhetsgrupp.

Vi befinna oss för närvarande i en situation, som i många avseenden påminner om den, inför vilken vi stodo 1914. Vad som då inträffade på det område jag nu åsyftar, har därför ett icke ringa intresse för oss i detta ögonblick. Jag skall be att i allra största korthet få referera vad som då förekom.

Den 6 augusti, alltså endast några få dagar efter krigsutbrottet, anbefalldes dåvarande civilministern — motsvarande nutidens socialminister — överståthållarämbetet och konungens befallningshavande i samtliga län att taga i övervägande, huruvida icke med hänsyn till rådande allvarliga läge inskränkningar i utminuterung och utskänkning av spritdrycker, vin och öl lämpligen borde vidtagas. Med anledning därav föreskrevs samtliga dessa ämbetsmyndigheter mer eller mindre omfattande inskränkningar. I december 1914 beslöts dessutom inskränkning av brännvinstillverkningen, och 1915 vidtogos ytterligare inskränkningar däri. 1916 bestämdes, att brännvin icke fick utminuterats till någon i större myckenhet än 2 liter i månaden, och under en viss tid var till och med all detaljhandel med brännvin förbjuden. När under senare delen av 1917 detaljhandeln med brännvin återigen blev tillåten, inskränktes emellertid utminuterungen till högst 2 liter i kvartalet, men under krigskrisens

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

sista tid var brännvinstillverkningen helt enkelt förbjuden, och det brännvin, som såldes, var sådant, som fanns i lager.

Vad ölet beträffar, blev på grund av den ringa tilldelningen av korn som kunde avses för bryggerierna, extrakthalten starkt nedsatt och med de tillverkningsmetoder, som användes, blev följden, att även alkoholhalten därmed starkt nedsattes. Den sjönk sålunda i juli 1917 till 2.6 procent, och under 1918 var den till och med nere i 1.5 procent, d. v. s. det öl, som då såldes i Sverige, var alltså ungefär identiskt med svagdricka. Vinkonsumtionen minskades nästan av sig själv genom krigstidens transporthinder.

Det är rätt intressant att se, hur det nuvarande regeringspartiet då ställde sig till denna sak. Man får säga, att det rådde i stort sett ganska mycken enighet om att man skulle göra allt vad man kunde. Det gjordes framställningar från olika håll. Det gjordes bland annat redan 1914 en framställning från socialdemokratiska partikongressen. Dess uttalande är av stort intresse: Förslaget till detta uttalande var undertecknat av Thorsson — sedermera finansminister, som bekant — och av nuvarande excellensen Hansson, friherre Palmstierna och en hel del andra. Deras förslag antogs enhälligt av socialdemokratiska partikongressen. Det heter däri: »Den allvarliga situation, vari landet råkat genom den europeiska krisen och särskilt det av denna försakade ekonomiska nödläget, som med var dag stegras, gör det i högsta grad påkallat, att ej ett enda öre av svenska folkets pengar förslösas till folkhälsa och folkvälstånd underminerande utgifter. De slantar, som finnas, måste brukas till mat och andra för existensen nödvändiga ändamål. Socialdemokratiska kongressen riktar därför till Sveriges arbetande folk en allvarlig maning att med hänsyn till rådande kris fullständigt avstå från allt förtärande av rusdrycker.» Sedan utmynnade skrivelsen i en hemställd till Kungl. Maj:t och riksdagen att »omedelbart föranstalta allmänt rusdrycksförbud att gälla så länge förhållandena det fordra».

En sådan framställning skedde också från den samlade nykterhetsrörelsen, som i en stor deputation, anförd av ärkebiskop Söderblom, påyrkade ett provisoriskt rusdrycksförbud. Ärkebiskopen yttrade vid överlämnandet av petitionen bland annat: »Det är inför nöd, som trycker eller hotar, ännu angelägnare än vanligt att intet av det, som kan tjäna till näring, förfares eller går till annat bruk, och att tillfällen stängas, som locka till fördärlig användning av knappa existensmedel.»

De verkningar, som dessa åtgärder medförde, äro också intressanta att iakttaga. Jag bör kanske i detta sammanhang erinra om vad jag nyss relaterade, nämligen, att vid utminuterung tilldelningen av brännvin till slut minskades ända till 2 liter i kvartalet, ej blott i månaden, som förut, och att det lilla som fick säljas, togs av ineliggande lager, då nämligen brännvinstillverkning var förbjuden. Ölet hade, som jag nämnt, förvandlats till svagdricka. De goda verkningarna av allt detta kunna bland annat avläsas i de starkt sjunkande fyllerisiffrorna. De ha aldrig varit lägre i mannaminne. I Stockholm hade det förut pläгат vara cirka 8,000 avdömda fyllerifall om året, men åren 1917 och 1918, då de nyssnämnda restriktionerna voro fullständigt genomförda, var siffran nere i 2,000. Antalet hade alltifrån 1914 successivt minskat. Det året utgjorde det c:a 6,000, 1915 c:a 5,000 och 1916 mellan 4,000 och 5,000. Sedan sjönk siffran, som sagt, 1917 och 1918 ned till c:a 2,000. I hela riket utvisade statistiken året före kriget bortåt 60,000 avdömda fyllerifall, men antalet sjönk under dessa år till ungefär 17,000 fall. För år 1938 var motsvarande antal c:a 31,000 fall.

Det yttrades 1918 vid remissdebatten i andra kammaren av dåvarande fi-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

nansminister Thorsson, som svar på en fråga, varför ej provisoriskt rusdrycksförbud införts, att vi i det stora hela äro bra nära ett allmänt rusdrycksförbud. »Det får» — sade han — »för tillfället icke tillverkas något som helst brännvin, och det får heller icke tillverkas några maltdrycker, som äro starkare än vanligt svagdricka, och importen (han menade antagligen vinimporten) har nära nog upphört. Då kan man strängt taget icke komma så mycket längre.» Jag vill i detta sammanhang betona, att sprit dock naturligtvis fick tillverkas för tekniskt bruk. Detta är ju ett legitimt ändamål, och när det nu synes vara av behovet påkallat, under rådande bensinbrist, att använda sprit som motorbränsle, tycker jag, att man bör uppmuntra denna användning mera än man hittills gjort. Brännvin som bränsle är ett program som bör kunna gillas. Detta bränsle borde dock aldrig få användas för levande eldstäder. Nu kanske någon vill komma med den erinringen, att smuggling och hembränning togo fart under den tid då spritens lagliga åtkomst var försvårad. I viss mån var så förhållandet. Men de oerhört avtagande siffrorna för antalet fylleriförseelser, den påtagliga minskningen av antalet omhändertagna alkoholister och den omständigheten, att fallen av alkoholsjukdomar praktiskt taget så gott som helt upphörde, visar, att olägenheterna med smuggling och hembränning inte voro så betydande, att de uppvägte de stora fördelar, som voro en följd av minskningen i alkoholtillverkningen och den lagliga försäljningen.

Vi stå nu inför en situation, som i många avseenden är och kan förväntas ännu mer bli analog med den, som förelåg under det förra världskriget. Det har i dag påpekats, att vi denna gång äro bättre förberedda med hänsyn till vår folkförsörjning. Detta är riktigt. Men vi veta alls icke vad som kan komma att hända. Vilken dag som helst kan bringa förändringar i läget. Och för övrigt äro minsann spritens egenskaper inte förändrade. Den har precis samma förmåga nu som annars att skada folkhälsan och förstöra människors nerver, som sannerligen behöva fungera väl i en sådan tid som den nuvarande. Det är alldeles klart, att ju mer man kan inskränka tillgången på starka drycker, desto mer främjar man det allmänna hälsotillståndet och arbetseffektiviteten och inte bara folkförsörjningen, men naturligtvis också den. Och även om det skulle finnas tillräckligt med livsmedel för närvarande, är det orimligt att förstöra stora massor av dem till skadliga njutningsmedel.

Vad skall man då göra? I första hand vore ett provisoriskt förbud eller åtminstone en kraftig inskränkning i tillverkningen och försäljningen av starka drycker att tillråda. Sådana åtgärder ha i dagarna begärts i en skrivelse till Kungl. Maj:t från Sveriges blåbandsförening, en av de största nykterhetsorganisationerna i landet. En annan utväg, varigenom samma syfte kunde nås på indirekt väg, vore att tillgripa den metod, som man under det förra världskriget använde bl. a. i Danmark och England och som ännu i dessa länder är tillämpad, en metod som man i dessa dagar sätter i verket i Finland, nämligen en sådan höjning av beskattningen, att den verkar till alkoholkonsumtionens hämmande. Jag instämmer livligt i vad min partivän herr Sam Larsson för en stund sedan yttrade med avseende på de indirekta skatterna i detta sammanhang.

Vad som nu har gjorts i Finland kan måhända intressera herrarna att höra. Alkoholbolagets förvaltningsråd — det är ju numera spritmonopol i Finland — har med hänsyn till det nuvarande internationella läget beslutat att med en mark per liter höja priset på maltdrycker, som äro underkastade alkohollagen, d. v. s. alla maltdrycker, som inte äro svagdricka. Vidare har man beslutat höja priset på det inhemska brännvinet med tio mark och att tillämpa en ej mindre än femtioprocentig förhöjning på samtliga övriga alkoholdrycker, räk-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

nat efter de hittillsvarande minutförsäljningspriserna. Det vanliga brännvinet och ölet synes ha sluppit väl lindrigt undan, men höjning blir det i alla fall.

Tiden medger icke en redogörelse för vad som gjorts i de krigförande länderna: I Polen exempelvis har emellertid införts så gott som fullständigt spritförbud. Och i Tyskland är tillgången till alkoholdrycker mycket kraftigt beskuren.

Jag vill sluta med en vördsam hemställan, att vi måtte få någon upplysning från Kungl. Maj:ts regering rörande vilka planer regeringen för närvarande har i detta avseende. Med tacksamhet erkännes regeringens sociala intresse i allmänhet och dess strävan att sörja för vår folkförsörjning och vår beredskap i denna svåra tid. Men vi ha inte fått någon närmare underrättelse om vad regeringen på detta speciella område, som minsann inte hör till de minst viktiga, gjort eller planerat. Det vore önskvärt att snarast möjligt få upplysning därom. Jag upprepar till sist vad jag sade i början av mitt anförande, att jag hoppas, att den vilja till samförstånd, som i stort sett på ett så glädjande sätt varit förhärskande i denna debatt och som i själ och hjärta torde behärska alla partier, även i detta avseende måtte vara stark, så att vi kunna fatta beslut, som bli av verkligt värde för folknykterhetens kraftiga höjande och ägnade att så starkt som möjligt minska konsumtionen av rusdrycker, en minskning, som under en tid som den nuvarande och närmast stundande är mer påkallad än någonsin. Förbud fortsatt tillverkning av förtäringssprit och sänk kraftigt konsumtionen av det som redan är tillverkat genom verksam höjning av beskattningen. Följ där Danmarks och Englands exempel.

En kraftig minskning i tillgången på alkoholdrycker är givetvis alltid önskvärd, men nu är motiveringen sådan att även de annars likgiltiga ej kunna undgå att inse dess nödvändighet. Riksdagens nykterhetsgrupp har velat vid dagens remissdebatt få dessa synpunkter framförda, samtidigt som vi önska få upplysning om vad regeringen hyser för planer i detta avseende.

Låt oss se handling nu, liksom 1914—1918.

Herr Linderot: Herr talman! Det är uppenbart för alla, att Sveriges folk enhetligare än någonsin tidigare har samlats kring en politisk huvudlinje i en allvarlig och farlig situation — den huvudlinje, som regeringen utformat, då regeringen förklarar, att alla dess ansträngningar skola gå ut på att hålla Sverige utanför kriget. Därvidlag ha vi också ett gynnsammare läge än under det senaste kriget, 1914—1918. Då fanns det inom svenska folket ganska starka krafter, som ivrade för Sveriges anslutning till ett av de krigförande blocken. Någon dylik krigsaktivistisk strömning inom svenska folket kan för närvarande icke märkas; i varje fall torde den vara begränsad till enstaka individer och så små grupper, att de offentligen icke kunna göra sig gällande. En annan fördel för Sverige i det nuvarande läget, jämfört med 1914—1918, är, att en av de stora makter, som gränsa till Östersjön, nämligen Sovjetunionen, icke deltar i kriget utan omedelbart inför det nya krigets utbrott genom en icke-angreppspakt lösgjorde sig från alla komplikationer, som omedelbart kunde indraga den i kriget. Detta borde ju medföra betydligt större möjligheter för Sverige att med framgång genomföra den politik regeringen har angivit och som svenska folket i högre grad än någonsin tidigare är enigt om.

Jag ber härmed att få säga, att kommunistiska partiet för sin del också är fullkomligt enigt, när det gäller att ta ståndpunkt till den angivna politiken. Vi ha deklarerat, och jag upprepar det här, att vi anse det vara ett otvetydigt intresse för alla att söka hålla Sveriges land och folk utanför kriget.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

Det må tillåtas mig att bara med ett par ord polemisera emot en hel del, som redan i pressen antastat denna vår ståndpunkt och sagt, att den betyder ett övergivande av den ståndpunkt partiet intagit tidigare till den s. k. neutralitetspolitiken. Vi ha senast vid årets lagtima riksdag med tämlig skärpa angripit den s. k. neutralitetspolitik, som fördes. Vi ha vänt oss emot att man steg för steg avvecklade det kollektiva säkerhetssystem, som man varit i färd med att uppbygga, att man steg för steg gick in på isoleringens väg, att man steg för steg var med om att rasera de försök, som hade gjorts att skapa ett fredssystem gent emot angripare, och vi förutsade, att en sådan politik, som fördes också från småstaternas sida, överhuvud taget befordrade alla de möjligheter, man kunde se, att ett krig återigen skulle utbryta i hjärtat av Europa. Tyvärr har utvecklingen visat, att vår kritik av denna s. k. neutralitetspolitik var fullt riktig. Denna politik har resulterat i att det kollektiva säkerhetssystemet brutits sönder och nya försök att skapa fredsgarantier icke ha lyckats. Därför stå vi mitt uppe i ett krig, som utbrutit i centrum av Europa. När vi inför det faktum, att kriget rasar utanför våra kuster, deklarerar såsom vår uppfattning, att vi alla enhetligt böra understödja regeringens strävan att hålla landet utanför kriget, står det självklart icke i motsats till vad vi tidigare sagt.

Jag tror också, att var och en, som på ett eller annat sätt framträder inför offentligheten i tal eller skrift, bör acceptera den vädjan, som från regeringen har gjorts, att iakttaga varsamhet och betänksamhet, så att man icke genom oförsiktiga yttranden, genom hetsande i tal eller skrift, skapar vådor för landets folk. Jag tror att det är en skyldighet för en och var att betänka, att de, som tala eller skriva inför offentligheten i dessa tider, icke böra skapa svårigheter för landet och för folket att genomföra den politik, som syftar till att hålla landet utanför kriget.

I trontalet har sagts följande: »De i kriget neutrala staterna ha gemensamma intressen att tillvarata, och de bevara åt framtiden genom sin neutrala hållning en värdefull tillgång vid fredens återuppbyggande.» Jag tror, att det är mycket viktigt att erinra om denna formulering i trontalet, och jag skulle vilja rikta regeringens uppmärksamhet på vissa företeelser, som på intet sätt stå i samklang med denna regeringens strävan. För att med större effektivitet kunna fullfölja sin politik bör regeringen uppmärksamma, att i en viss del av pressen framträdde personer i mycket ansvarsfull ställning med hetsande skrivelser, som icke sammanfalla med den politik regeringen har proklamerat. Jag skall icke trötta med en mängd av citat. Det är ju troligt, att flertalet av kammarens ledamöter mer eller mindre följer med samtliga partiets press och därför även förstår vad jag syftar till. Jag vill emellertid exemplifiera min mening med att rikta uppmärksamheten på tidningen Social-Demokraten. Denna tidning betraktas ju såsom det officiella språkröret för regeringen, och därför borde regeringen kanske också ägna viss uppmärksamhet åt vad tidningen på framträdande plats ger uttryck för. Jag skall bara citera ett par saker. I trontalet har anbefallts en sammanhållning och samverkan mellan de neutrala staterna. Den största av dessa stater är Sovjetunionen, om vilken före krigets utbrott tämligen hetsande uttalanden förekommo i tidningen Social-Demokraten. Man kan ju anse det tillåtligt, att regeringsorget, innan ännu något krig brutit ut, t. ex. den 25 augusti i en ledande artikel uttalar följande: »Vi stå inför den omedelbara faran av ett krig. Se där det ögonblickliga resultatet av sovjets 'djärva fredspolitik', dess kapitulation för Hitler och dess förräderi mot Europas demokrati och fredsriktade makter.» Om man nu kan säga, att före

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

krigsutbrottet sådant kan vara ägnat att i regeringens organ befästa samverkan och samarbete med övriga neutrala stater, så kan man knappast finna något urskuldande för att regeringsorganet efter krigsutbrottet, så sent som den 7 september, skriver rörande Sovjetunionen, att denna »i enlighet med gamla tsarryska traditioner begår ett cyniskt och flagrant förräderi mot sina egna allierade och mot världsdemokratin och fredsfronten». Det är ju klart att ett sådant, jag vågar säga vettlöst sätt att skriva i regeringens huvudorgan måste bidra till att skapa svårigheter för regeringen i nuvarande situation. Jag skulle därför gärna vilja höra en förklaring från regeringen — den tycks ju inte ha råd att avstå en enda man för att avlyssna debatten här i kammaren; man betraktar den väl inte som särskilt viktig. Jag skulle i alla fall vilja fråga regeringen, huruvida regeringen anser det vara förenligt med dess strävan att hålla Sverige i gott samförstånd med övriga neutrala stater, att i regeringens eget officiella organ sådana utfall emot andra stater, som äro neutrala, för närvarande böra få lov att passera. Det finns åtskilliga andra tidningar, som gjort sig skyldiga till ungefär samma förlöpningsar, vilket illa motsvarar den mening statsminister Hansson gjorde i radio att iakttaga lugn och återhållsamhet, när man yttrar sig om dessa viktiga ting.

Jag vill rikta uppmärksamheten på en sak till, herr talman, som jag finner måste något belysas i denna debatt. I det organ jag nyss citerat liksom i en hel del andra tidningar, framför allt inom den socialdemokratiska pressen, föres en kampanj på den linjen, att det nu utbrutit ett demokratiernas krig emot nazismen. En kampanj på denna linje står i motsättning till regeringens meningar och regeringens egen politik. Den bör därför uppmärksammas i en sådan debatt som denna. Jag riktar regeringens uppmärksamhet även på detta sakförhållande, då en neutralitetspolitik icke gärna kan genomföras under dylika paroller, som varit synliga framför allt i den socialdemokratiska pressen. Man borde därför företaga en prövning inom det socialdemokratiska partiet självt, huruvida det icke vore möjligt att bringa den socialdemokratiska pressen i samklang med regeringens politik. Om vi godtaga den karakteristik av det nuvarande kriget, som man gör i den socialdemokratiska pressen, löpa vi åtskilliga faror, som jag väl här inte behöver spilla många ord på. Först och främst förvillja vi folket och medverka till att få en stor del av svenska folket inställd på att deltaga i kriget. Ty det är väl ingen nyhet, att det svenska folkets stora massa är antinazistisk. Det är väl heller ingen nyhet, att det svenska folkets stora massa numera inte är så särskilt pacifistiskt betonad, att det svenska folket inte består av feglingar, utan att det också vågar gå ut och slåss för sina meningar. Det är känt, och en sådan propaganda, som drives genom den nyssnämnda karaktistiken av kriget, medför, att man med eller mot sin vilja skapar en krigsaktivistisk stämning, vilket jag härmed har velat rikta regeringens uppmärksamhet på. Kriget kunna vi naturligtvis karakterisera, och det behöver inte på något sätt verka störande utåt, om vi också här i riksdagen göra det, men då måste vi karakterisera det såsom vad det är. Det är en sammandrabbning mellan stora stater för syftemål, som — det har sagts tidigare här i dag — äro svenska folket alldeles fjärran. Kriget är icke ett demokratiernas krig mot fascismen i Europa. Det är imperialistiska stormakters kamp om vissa egna intressen, hegemonien i Europa o. s. v. Om vi bygga vår uppfattning om kriget på den grunden, ha vi också möjligheter att få en enhetlig mening inom svenska folket om att hålla oss utanför detta krig, men göra vi inte det, kommer det att bli synnerligen svårt, och jag har som sagt med denna lilla

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

anmärkning velat rikta regeringens uppmärksamhet också på detta förhållande.

Jag tror heller inte, att det skadar, om vi i denna debatt gå litet utanför ramen av beredskapen inom landet o. s. v. Jag tror inte det skadar, om vi här också klart säga ifrån, att vi såsom svenskar fördöma detta krig. Vi äro emot krigiska uppgörelser. Vi vilja icke, att staterna sinsemellan längre skola göra upp sina mellanhavanden med krigiska medel. Man får inte inskränka sig, såsom en talare gjorde här — jag tror det var herr Åkerberg — till att säga, att det är en politisk bankrutt för dem, som ha försökt att skapa fred. Jag tror, att man också måste hänvisa till att Sveriges fredsälskande folk inom ramen av den politiken, att vi skola hålla landet utanför kriget, skall kunna medverka i en kamp mot detta orättfärdiga krig för att få ett snart slut på kriget och medverka till att skapa sådana förhållanden, att för framtiden dylika krig icke mera kunna drabba mänskligheten. Skapar man arbetarregeringar eller fredsregeringar eller folkregeringar eller vilken benämning man än mände ge dessa regeringar — skapar man bara sådana regeringar, att de gå in för att föra sina länder och folk in i fredens tillstånd och icke i krigets tillstånd, medverkar man till detta. Då gör man sin plikt. Då stannar man inte bara vid den passiva förklaringen, att man vill vara neutral, utan då gör man också en aktiv insats för mänsklighetens framtid, så att åtminstone våra efterkommande skola kunna börja att bygga upp en civiliserad ordning i världen, något som för närvarande icke kan sägas existera. Ty när man efter sådana rustningar, som ha förekommit inom staterna i Europas centrum, vilka ju skola vara de främsta representanterna för civilisationen, söker lösa sina motsättningar på det sätt, som nu skett, har man lämnat vad vi kunna kalla civilisation. Jag tror inte, att det är ur vägen, att vi också säga ifrån detta i denna diskussion. Vi rikta oss inte här emot någon enskild statsman eller någon enskild regering, men vi fördöma alla dessa som driva mänskligheten ut i krigets vanvett, och vi vilja medverka till att för framtiden söka undvika en sådan ordning i världen.

Jag vill också säga ett par ord rörande Sveriges handelspolitik. För oss måste bevarandet av Sveriges fred och oavhängighet i dag ju vara det väsentliga. Vi tro i varje fall, att den politik regeringen söker genomföra har till huvudsyfte att bevara Sveriges fred och oavhängighet, och under detta syfte måste handelspolitiken inordnas. Jag tror det skulle vara fel att med några slags kategoriska formuleringar söka att redan nu för en längre framtid utforma regeringens handelspolitik. Jag tror, att vi här få överlåta åt regeringens omdöme att se till, att det icke genom handelspolitiken skapas några komplikationer. Jag tror, att om man skulle ge något slags inriktning av handelspolitiken för närvarande, skulle det inskränka sig till att man försöker att få ett bättre och ett vidgat handelsutbyte med den stora makten i öster, Sovjetunionen, som står utanför kriget. Därigenom kunde möjligen bensinbekymren lösas. Jag har ingen aning om det; det är regeringens sak att se till, huruvida bättre handelsförbindelser där kunna skapas. Jag tror, att i övrigt bör man icke låsa sig fast vid några kategoriska formuleringar beträffande handelspolitiken utöver detta, att handelspolitiken strikt måste underordnas det stora syftet att bevara freden och oavhängigheten. Det måste vara det grundläggande. Sedan få statsmakterna se till, att om från det ena eller andra hållet något göres för att påtvinga Sverige en handelspolitisk linje, vad beträffar den yttre handeln, som skulle äventyra Sveriges möjligheter att hålla sig utanför kriget, så måste det med all kraft tillbakavisas.

Vad angår den rent inre politiken och de frågor rörande folkförsörjning

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

o. s. v., som det här har talats om, har jag självklart också vissa notiser, men jag tror inte jag behöver upprepa vad som här tidigare har sagts. Det mesta jag hade tänkt anföra är redan sagt från olika håll, och jag måste säga till statsrådet Möller, att inte får man så enkelt avfärda den kritik, som här framförts såväl från högern som från folkpartiet och något annat håll, att man bara säger: »Vad skulle ni ha sagt, om vi ingenting hade gjort? Vad skulle ni ha sagt, om vi inte gjort det?» Inte går det så enkelt att bemöta det ganska stora missnöje, som ute bland befolkningen är till finnandes på grund av att det har gnisslat en hel del. Jag tror, att regeringen bör höra med båda öronen på kritiken. Om den framföres vänskapligt och med syfte att hjälpa regeringen, så bör regeringen också acceptera dessa kritiska synpunkter, söka tillgodogöra sig dem för att förbättra de åtgärder, som regeringen vidtagit i syfte att hjälpa folket under dessa tider.

Jag kan inskränka mig till den lilla randanmärkningen. Jag vill säga, att frågan, huruvida ransonering av viktiga livsförnödenheter måste tillgripas eller ej, måste de ansvariga organen avgöra. Jag tror, att man, i varje fall från statsmakternas sida, med all kraft borde låta folket förstå, att de, som nu gå omkring och lagra i källare och på vindar, kunna bli utsatta för åtgärder, som de inte ha beräknat vid sina osolidariska lagringsuppköp. Jag tror att man kanske borde på allvar överväga frågan om ransonering av vissa livsmedel redan nu, och jag hoppas, att regeringen icke skall brista i kraft och beslutssamhet, när det gäller att säkra försörjningen för de fattigaste, ty det är de, som först komma i knipa — de fattiga, som inte ha pengar till att hamstra, arbetarfamiljerna med de många barnen. Det är de, som först bli utan socker och såpa och vad det nu månne vara, som alla de andra köpt upp, och det må vara statsmakternas skyldighet att ganska omedelbart och ganska hårdhänt ingripa för att säkra dessa fattiga familjers förnödenheter.

Till sist, herr talman, bara en sak till. Vi äro alla i dag besjälade av vilja att försöka bevara freden för Sveriges folk, och vi ha kanske från olika utgångspunkter men i alla fall med samma tankar kommit fram till att man här bör stödja regeringen i alla dess strävanden att bevara freden och hålla Sverige utanför kriget. Men för oss alla och för svenska folkets förhållanden i framtiden, för den händelse att kriget verkligen fortsätter en längre tid, tror jag det är viktigt, att vi redan nu säga ifrån, att freden inte är det högsta. Vi få inte låta vår kärlek till freden medföra, att vi så att säga paralyseras av skräck för kriget. Det högsta är inte freden, utan friheten. Om Sveriges folk för att bevara sin nationella oavhängighet och frihet skulle behöva gripa till vapen, böra vi inte i förväg så att säga paralysera vårt folk genom tankegångar, som bortse från att vår frihet, vår oavhängighet i en viss situation måste tillkämpas. Den kommer inte bara därför, att vi äro fredsvänliga. Det kan kanske krävas av oss, att vi tillkämpa oss frihet och oavhängighet. Därför böra vi vidhålla, och jag tror att vi böra säga ut det också i detta sammanhang, att freden inte är det högsta, utan friheten. Om Sveriges folk blir angripet, från vilket håll det vara månne, så att folket är utsatt för hotet att dragas in i kriget och Sveriges folk står inför risken att förlora sin nationella oavhängighet, då skall också Sveriges folk vara parat att med alla de krafter, som stå till buds, gå ut i kampen, gå till fronten och kämpa för landets frihet och oavhängighet. I den kampen kommer den svenska arbetarklassen att vara den pålitligaste och stridsdugligaste delen av folket. Det kommunistiska partiet och andra arbetarnas organisationer komma att enas i denna kamp, och det kan betyda just den grundläggande förutsättningen för att Sverige kan bevara, i första hand, som vi alla hoppas, freden, men framför allt och över allt annat friheten och oav-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

hängigheten. Det är därför vi kommunister också förena oss med de krafter, som ta sikte på att uppnå det målet i nuvarande situation.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag skall inte uppta kammarens tid mera än med att lämna vissa upplysningar som komplettering av vad som från annat håll har sagts rörande vår tillgång på flytande bränslen. Det är ju finansdepartementet, som närmast har ansvaret för den konsumtion och produktion av motorsprit, som förekommer i landet. Jag har tyvärr inte haft tillfälle att lyssna till diskussionen i kammaren här i dag, men jag har i den offentliga debatten under de förflutna veckorna ständigt och jämt stött på yttranden och uttryck, som tyda på att man trots läget vara sådant, att det skulle bero på statsmakternas ovilja, att icke större förråd av motorsprit äro tillgängliga.

Man har också säkerligen mycket överdrivna föreställningar om betydelsen av vår produktion av motorsprit. Det är riktigt, att sedan gammalt sprittillverkningen i våra massafabriker hållits tillbaka av vissa hänsyn, delvis också nykterhetshänsyn, som jag här inte skall tala om, men den tiden är för ganska länge sedan förbi. Sedan vi fingo den nya ordningen på spritmarknaden, enligt vilken förtäringsspriten väsentligen förbehölls åt potatisen och sulfitspriten hänvisades till att bli teknisk sprit, hushållssprit och motorsprit, har läget utvecklats sig på det sättet, att man så långt ifrån hållit tillbaka produktionen av motorsprit, att man snarare haft svårighet att få de kvantiteter, som kunna anses motsvara den normala tillförseln av motorsprit. Jag har här några uppgifter, som för övrigt torde vara allmänt kända. Det har beräknats, att man från våra svenska spritfabriker vid sulfitindustrien erhållit ungefär 66 miljoner normalliter. Med normalliter avses 50-procentig sprit, och motorsprit skall ju vara närmast 100-procentig; man kan alltså säga, att 66 miljoner normalliter motsvarar ungefär 33 miljoner liter 100-procentig sprit. För att kunna leverera dessa 66 miljoner liter ha spritfabrikerna av sina lager fått taga 11 miljoner liter, och lagren äro nu praktiskt taget förbrukade. Det innebär sålunda, att alla fabrikernas samlade produktion under det sista året inte uppgått till mer än 55 miljoner liter normalsprit eller ungefär hälften så mycket 100-procentig sprit. Som ni kanske alla sett, har detta också lett till att inblandningsprocenten vid den tvångsinblandning, som äger rum, har måst sänkas så, att den under senaste kvartalet endast uppgick till 1 procent av bensinen. Om jag sålunda får lov att bemöta uppfattningar, som antagligen icke förekomma i denna kammare men som ha spritts ibland allmänheten, så vill jag framhålla, att varenda liter, som de nuvarande spritfabrikerna kunnat producera, ha de fått lov att producera och fått avsättning för till det överenskomna priset, vilket ju täcker alla produktionskostnader.

Den nyssnämnda kvantiteten, 33 miljoner liter, är inte vad som kan gå till motorsprit. Vi ha nämligen också teknisk sprit och hushållssprit. Dit gå kanske inte fullt 15 miljoner liter, men jag tror inte det är så mycket fel, om jag säger ungefär 15 miljoner liter. Vi få alltså kvar 18, eller låt oss för enkelhetens skull säga 20 miljoner liter motorsprit. Det är vad som under nuvarande förhållanden går till motorbränsle, och det bör ses emot en konsumtion, som normalt under detta år skulle ha uppgått till ungefär 800 miljoner liter. Jag skall strax komma tillbaka till att betydelsen av små kvantiteter blir en annan i samma mån som man begränsar den totala kvantiteten. Där spela alltså dessa mängder en annan roll.

Man skulle emellertid inte ge en riktig bild av läget, om man inte tillade, att från spritfabrikernas sida har meddelats, att det med relativt små förändringar i deras tekniska utrustning skulle vara möjligt att öka de 67 miljoner

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

normalliter, som de beräkna som sin nuvarande maximikapacitet, till mellan 80 och 90 miljoner normalliter. Det blir 18—20 miljoner, d. v. s. 9—10 miljoner liter motorsprit, som skulle kunna ytterligare levereras, om fabrikerna företa dessa relativt små justeringar, som jag hoppas, att de i det nu inträdda läget skynda sig att göra.

Föreställningen om att man skulle kunna skaffa så mycket mer motorsprit har säkerligen knutit sig till vissa andra antaganden. Det ena är, att man skulle bygga ut de nu existerande sulfittfabriker, som icke ha sprittillverkning, med anläggningar därför. Detta skulle säkerligen ge ett visst tillskott, men man skall inte heller där tro, att det rör sig om så väldiga kvantiteter. De sulfittfabriker, som nu inte ha spritfabrikation, producera vid full kapacitet sammanlagt ungefär 600,000 ton sulfit. Somliga skulle väl inte kunna komma i fråga, men om vi räkna med 500,000 ton och gå så högt, att vi räkna 40 liter sprit per ton sulfit, skulle det sammanlagt bli 20 miljoner liter till de förutvarande 20 miljonerna. Det blir 40 miljoner liter.

Sedan tycks det finnas tekniska möjligheter — med användande av den s. k. hägglundiska metoden — att ytterligare öka ut produktionen av sprit vid fabrikerna, under förutsättning att man i någon mån vill minska kvantiteten och något försämla kvaliteten hos vår massa. Men både införandet av denna nya metod och byggandet av de spritfabriker, som inte för närvarande finnas, skulle ta en inte obetydlig tid i anspråk. För de nya fabrikerna har man räknat med mellan sex månader och ett år, en tid som möjligen kan något nedbringas, och jag har hört uppgivas, att för den hägglundiska metodens införande skulle krävas åtta månader, sålunda ytterligare ett par månader utöver de sex, förmodar jag.

Vidare har det talats om att det finns en metod att tillverka sprit, som skulle ytterligare öka kvantiteterna, nämligen under förutsättning att man slopade massatillverkningen och lät alla de tillgångar från våra skogar, som nu användas till produktion av massa och därmed till uppehållet av vår export, användas till produktion av motorsprit. Jag tror, att den sista metoden varken anses vara så utexperimenterad eller så ekonomiskt rimlig, att den i denna diskussion kan spela någon roll. Däremot har frågan om utbyggnad av de fabriker, som inte redan ha sprittillverkning, och dessutom genomförandet av den s. k. hägglundiska metoden varit under ständig diskussion under de sista två åren. Man kan inte beskylla regeringen för att av okunnighet härom ha försummat någonting, utan vad som skett har skett efter övervägande. Man har icke ansett det vara riktigt att under fredsförhållanden skrida till åtgärder, som från hela landets synpunkt måste anses för oekonomiska och som skulle vara motiverade endast under en avspärrning. Det är en omdömesfråga. Den, som anser, att vi redan under fredstid skulle ha gjort denna utbyggnad, kan beskylla regeringen för försummelser. Det är ett avgörande, som var och en får träffa efter sina föreställningar om vad som är en riktig ekonomisk politik. Jag vill erinra om att regeringen ju i stort sett haft mycket stöd även inom de grupper, som kallas för oppositionen, när den bestämt har sagt ifrån, att vi skola inrikta vår ekonomiska politik på andra linjer än dem, som betecknas med namnet autarki, enligt vilka man skall producera allt möjligt inom landet.

Vi ha resonerat på följande sätt: om det skulle bli en avspärrning, ha vi under den första tiden tillgång till de uppsamlade lagren, och vi ha gjort ganska stora ansträngningar för att öka dessa lager, så att de, när detta krigsutbrott kom, voro större än de någonsin förut varit. Man har räknat med att om en sådan avspärrning inträffade, skulle ögonblicket vara inne att gripa till

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

de oekonomiska metoder, om vilka jag förut har talat. Jag kan meddela, att för närvarande pågå överläggningar härom, och om det från den enskilda industriens sida finns intresse för dylika utbyggnader för att öka produktionen av motorbränsle, kommer säkerligen från regeringens sida allt att göras, som kan underlätta en sådan utveckling. Men även om jag till de 20 milj. liter, som vi ha, lägger, låt mig säga, ytterligare 20 milj. liter från nya fabriker, och t. o. m. om jag skulle kunna göra det optimistiska antagandet, att detta kunde fördubblas genom nya metoder, så äro vi endast uppe i 80 milj. liter, vilket inte är mer än 10 % av de 800 miljonerna. Kan man skrida till en ransonering och nedpressning av konsumtionen låt mig säga till hälften, stiger betydelsen av de 80 miljonerna liter till det dubbla. Även med denna reducering av hela behovet av motorbränsle är det uppenbart, att motorspriten inte spelar den roll, som den har gjort i mångas föreställningar.

Jag har ansett det önskvärt, att dessa fakta läggas fram för riksdagen. Det kan ju tänkas, att en del av den kritik, som byggt på obekantskap med förhållandena, kan upphöra efter dessa upplysningar.

Överläggningen blev nu för en stund avbruten för att begärt tillfälle skulle beredas herr statsrådet *Möller* att avlämna en kungl. skrivelse.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse nr 11, om förordnande av en statsrådsledamot att utöva den befattning med riksdagsärenden, som jämlikt § 46 riksdagsordningen tillkommer en ledamot av statsrådet.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts proposition nr 1.

Herr *Ohlin*: Herr talman! Den finansplan, som finansministern nu genom tilläggsbudgeten och förskottsbudgeten har framlagt, är väl av vida mer omvälvande slag än någon annat. Den reser en mängd viktiga problem, som måste lösas. Jag skall i dag tillåta mig att beröra några saker, som gälla prisutvecklingen i vårt land och finansieringen av dessa stora statliga utgifter, men jag kan inte underlåta att, innan jag kommer in därpå, säga några ord om den redan förut i dag så mycket diskuterade frågan om bensinförsörjningen.

Det kan nog inte förnekas, att svenska folket haft det intrycket, att regeringen stått en smula handfallen i den situation, som inträffade, när tillförseln av brännolja utifrån plötsligt upphörde. Jag tror, att om vi hade haft ett sådant där amerikanskt institut, som frågar allmänna opinionen om vad den anser, skulle vi nog fått nära 99 % ja-svar på frågan: Anser ni, att regeringen verkat handfallen i nuvarande situation? Det kan inte förnekas, att för en regering, som ända sedan sin tillkomst — jag räknar då från 1932, när den socialdemokratiska regeringen kom till — sysslat så mycket med planläggning av förberedande krispolitiska åtgärder, bör det vara en smula, jag kan kanske säga genant att konstatera, att man i mycket hög grad intresserat sig för en konjunkturdepression, men tydligen icke alls i motsvarande grad för de kriser, som kunde framkallas av utrikespolitiska händelser.

Vi veta ju allesamman, att förrådet av bensin här i landet vid septemberkrisen i fjol var relativt obetydligt. För att kunna bedöma vad som skett i år tror jag man måste fråga: varpå berodde det, att bensinförrådet i fjol var så obetydligt? Jag tror, att förklaringen är att söka framför allt i två

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

omständigheter. För det första hade regeringens monopolplaner inneburit ett hot mot den affärsverksamhet, som de privata bolagen bedriva. Det är ganska tydligt, att de inte voro intresserade av att göra stora investeringar i nya lagerutrymmen, när de kunde befara, att regeringen och staten när som helst lade beslag på deras näring, och det då var en smula ovisst, hur värderingen skulle göras. När därför handelsminister Möller nu — jag kan väl säga med stor belåtenhet — konstaterar, att tack vare statsmakternas åtgärder i varje fall förrådet av bensin har undergått i det närmaste en fördubbling, så bör man, om den upplysningen skall riktigt bedömas, tillägga, att det är på grund av, inte statsmakternas men regeringens politik, regeringens uppläggning av sitt politiska program under tidigare år, som lagerutrymmena vid de privata bolagen ha hållits nere på en låg nivå. Man har ingen rätt att betvivla det, när de privata bolagen säga: vi ha sett konsumtionen av motorbränsle i Sverige stiga, men vi ha inte varit intresserade av att öka våra lagerutrymmen i samma mån under existerande politiska förhållanden.

Den andra omständigheten, som jag tror förklarar, att bensinförrådet var så litet, är naturligtvis, att regeringen intill år 1938, då man lade fram propositionen om skyldighet för bolagen att hålla vissa lager, tydligen mycket litet intresserade sig för bensinlagerfrågan. Jag ber att få erinra om att rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap, som under dessa dagar blir föremål för så mycken kritik — jag tror, att en del av denna kritik är orättvis — år 1933 och återigen år 1934 på det mest energiska sätt underströk nödvändigheten av omedelbara åtgärder till ökning av bensinlagren. Men detta ledde icke till någon åtgärd, vare sig under 1933, 1934, 1935 eller 1936. Först under 1937 tillsatte regeringen en kommitté, men icke för att undersöka, hur man snabbt skulle kunna öka bensinlagren i och för sig, utan för att undersöka frågan om anskaffande av *bombfasta* lagringsutrymmen, vilket givetvis endast är en del av problemet.

Lyckligtvis kom denna kommitté, där ledamoten av denna kammare herr Åkerberg var en av medlemmarna, att fatta sin uppgift mera vidsträckt och lade fram en del mera allmänna förslag, som syftade på bensinlagringen över huvud taget och inte bara på frågan om de *bombfasta* utrymmena. Denna kommitté ansåg, att 30 % av det civila årsbehovet var det minsta, som skulle behövas i lager. Regeringen fann sig emellertid i den proposition, som 1938 års riksdag antog, för tillfället inte kunna gå längre än att ålägga bolagen att hålla 20 % av årskonsumtionen i lager. Handelsminister Möller talar nu om att man naturligtvis kunde under detta år ha byggt fler lagerutrymmen och haft mer bensin, »men», säger han, »jag erkänner, att jag önskade få *bombfasta* lagerutrymmen, och de ta ju längre tid att bygga».

Häremot måste väl invändas, att om rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap sedan många år ständigt framhållit vikten av ökade lager, hade det varit naturligt, om regeringen sagt så här: »Det är bättre att ha bensin i icke *bombfasta* lager än att inte ha någon bensin alls, eller en alldeles otillräcklig kvantitet.» Emellertid har handelsminister Möller tydligen förutsett, att denna kritik skulle riktas mot honom, ty han svarar i förväg och säger: »Om vi hade byggt icke *bombfasta* lagringsutrymmen och vi sedan hade kommit i krig och dessa lager hade blivit angripna, skulle vi fått möta en kritik, vida hårdare än den, som nu kommit oss till del.» Jag tror inte det. Om regeringen kunnat säga, att i det läge, vari vi voro 1938, gällde det att skaffa lagringsutrymmen så snabbt som möjligt, att det var omöjligt att på kortare tid än några år få tillräckligt med *bombfasta* utrymmen och att man därför valde att åtminstone tills vidare skaffa andra utrymmen, då

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

tror jag, att regeringen inte skulle ha blivit utsatt för någon hårdare kritik. Man skulle tvärtom ha sagt, att det var det enda, regeringen kunde göra i detta läge. Ty kvar står, att det är bättre att ha bensen i icke bombfasta lagerutrymmen, särskilt för alla de fall, då Sverige icke är i krig, än att icke ha denna bensen.

Emellertid var läget i år det, att trots bestämmelserna om 20 % lagring och trots att reservförrådsnämnden — som jag inom parentes sagt också tror ha varit utsatt för en del icke alltid rättvis kritik i pressen — vidtagit åtgärder för att lagra bensen här och där i landet genom lämpliga överenskommelser, så var tillgången, när krisen kom den 1 september, alldeles otillräcklig. Detta bevisas ju av de drastiska åtgärder, som regeringen fann sig böra vidta. Man måste fråga: när den utrikespolitiska situationen nu i mitten av augusti, eller kanske kan man säga den 20 augusti, blev så brännande, vad borde regeringen då ha gjort? Jo, såvitt jag kan se, borde den ha gjort två saker. För det första borde man, om det inte redan fanns, ha utarbetat ett ransonerings- och licenssystem för motoroljorna, så att detta låg färdigt att ta i bruk omedelbart. För det andra borde man naturligtvis ha vidtagit omedelbara åtgärder för att öka tillförseln av bensen *på neutrala kölar*. Ty om bensen fraktas hit på fartyg från länder, som kunna riskera komma i krig, då får man kanske aldrig båtarna hit — vilket som bekant redan inträffat i viss utsträckning. Det hade, såvitt jag förstår, varit möjligt att uppdraga åt reservförrådsnämnden att snabbt skicka i väg svenska eller norska eller andra neutrala tankbåtar till Amerika för att hämta hit bensen. Hade detta skett, hade vi kunnat — utöver de beställningar, som privata bolag gjort — ha t. ex. tre å fyra tankbåtar på väg tillbaka nu. Det är lika mycket som en månads normal konsumtion av bensen här i landet utan restriktioner och alltså åtminstone två månaders konsumtion med nedsatta kvantiteter. Det behövs nämligen inte stort mer än tre båtlastar för att täcka hela Sveriges konsumtion av bensen under en månad. Det är nu, såvitt jag förstår av de förklaringar, som framkommit här och i pressen, tydligt, att regeringen icke på denna tidpunkt handlade på det sättet.

Jag skulle vilja fråga: har rikskommissionen i tid utarbetat ett detaljerat ransonerings- och licenssystem för motorbränsle? Om detta icke är fallet, är det naturligtvis ett förbiseende, men regeringens ansvar kan självfallet inte försvinna, vad kommissionen än gjort eller icke gjort, ty kommissionen har uppenbarligen icke haft tillräckligt med arbetskraft. När försvarsminister Sköld nu här i kammaren för att bemöta den kritik, som framkommit mot regeringens handhavande av kommissionen, svarar, att det inte är lämpligt att omorganisera kommissionen, när den skall arbeta som mest intensivt, så kan man därtill genmäla, att det inte var nödvändigt att omorganisera kommissionen. Vad som var nödvändigt var att ge den utökad arbetskraft, så att den kunde forcera sitt arbete.

Sedan tillägger försvarsminister Sköld något mycket förvånande. Han säger, att nu är det inte aktuellt att öka kommissionen; nu är det aktuellt att inskränka den. Jag har på grund av en del arbete i offentliga utredningar kommit i kontakt med vissa sidor av kommissionens arbete. Jag kan givetvis inte här ingå i detalj därpå — det skulle komma att röra en del kanske sekreta saker — men jag kan säga, att de avdelningar, som jag har haft någon kontakt med, t. ex. den avdelning, som uppgör fabriksplaner, så att våra industriföretag vid krigstillfälle eller full avspärning skola kunna ställas om, och den avdelning, som har att göra med frikallelser av värnpliktiga, vilka måste justeras år efter år — båda dessa avdelningar och jag vågar

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

säga också vissa andra även i dag skulle behöva en väsentlig utökning av sin arbetskraft. Jag står alldeles frågande inför försvarsminister Skölds påstående, att det nu skulle vara tid att skrida till en nedskärning av rikskommissionen. Det är ju dock så, att de nya organ, som skapats, äro exekutiva organ, som skola sköta nu föreliggande problem, och icke, såvitt man kan se av regeringens instruktioner, organ, som skola övertaga allmänt planerande uppgifter, t. ex. uppgörande av fabriksplaner.

Jag tror alltså, att försvarsministern har låtit sig föras alldeles för långt i sin iver att bemöta kritiken mot det sätt, på vilket denna viktiga kommission har satts på, man kan säga, svältkost i fråga om tillgänglig arbetskraft.

Förklaringen till att regeringen så pass litet intresserat sig för frågan om bensintillförseln är naturligtvis, att regeringen inte har gjort tillräckligt klart för sig, vad bilismen betyder i våra dagars samhälle. Jag behöver ju inte här ingå närmare därpå. Vi känna alla till den saken, och den, som inte gjorde det för en vecka sedan, gör det i varje fall nu. Men det har tydligen icke riktigt gått upp för regeringen i tid, att bensinen har en fullkomligt central plats i det svenska folkets råvaruförsörjning. Det finns en rad råvaror, som reservförrådsnämnden köpt, som äro mycket nyttiga och bra att ha, men som inte behöva användas i Sverige på många månader ännu. En del av dem behöva inte, även om vi bli fullkomligt avspärrade i dag, tas i bruk förrän nästa år. Det får anses vara mindre viktigt att lägga upp stora lager av dem än att sörja för förråd av en vara, som behövs varje dag, för att det ekonomiska livet skall kunna fungera.

Denna fråga om bensintillförseln har en speciell sida, en smula ömtålig kanske, som jag inte kan underlåta att något vidröra. När regeringen trots de förefintliga lagren funnit sig föranlåten att så starkt inskränka konsumtionen i dag, måste detta bero på att försvarsväsendet gjort anspråk på att en väsentlig del av i landet befintliga brännoljor skall reserveras för dess behov. Om det sedan länge varit klart, att så stora kvantiteter behöva reserveras för militära ändamål, då har man uppenbarligen endast kunnat räkna med de överskjutande lagerkvantiteterna för civila behov. I så fall framstår uraktlåtenheten att i tid öka bensinförråden som än mera svårförklarlig. Har man däremot från militärt håll icke i tid påpekat nödvändigheten av stora lager för militära behov, då är det tydligen på detta håll som man har gjort sig skyldig till ett svårt förbiseende.

Många fråga sig med mig, om måhända förklaringen till att myndigheterna förefalla en smula överraskade över dagens allvarliga läge i fråga om bensintillgången helt enkelt ligger däri, att man inte tidigare visste, att försvarsväsendet skulle resa så stora krav på motorbränsle, som nu lär ha skett. Om detta inte är fallet, om alltså redan för flera år sedan de faktiska militära behoven ha klarlagts av de ansvariga militära myndigheterna, då måste man, som jag har gjort, fråga, varför regeringen inte i tid sörjde för att *dessutom* en någorlunda rimlig kvantitet fanns till förfogande för civila ändamål, och detta i icke bombfasta utrymmen, om tiden icke tillät att skaffa de bombfasta.

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet hade ytterligare en sak att anföra till försvar för regeringens ståndpunkt. Han säger: varför skall staten ordna denna sak, varför skola inte de privata näringsidkarna förbereda sig för kristillfällena? Ja, därtill kan man först och främst säga, att i den mån det gäller *militära* behov av oljor, är det ganska klart, att det inte är de privata bolagens sak. Man kan därför fråga: ha de privata bola-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

gen varit underrättade om att så och så stora mängder skulle behöva användas för militära ändamål och att endast resten finge disponeras för civila behov? Ha de varit underrättade därom sedan flera år tillbaka, då är det klart, att man möjligen kan börja kritisera även de privata företagen.

Det viktigaste nu är emellertid naturligtvis inte att tala om vad som kunde ha gjorts, utan vad som kan göras för att i möjligaste mån avhjälpa svårigheten. Därvidlag tänker jag bland annat på den rationalisering av det nuvarande ransonerings- och licenssystemet, som är i hög grad påkallad. Alla veta, hur olika det verkar i Stockholm och Göteborg, i Stockholm och på landsbygden etc. Skapandet av större rättvisa genom mera enhetliga förfaringssätt för olika delar av landet är ett önskemål, som med rätta framföres från olika håll. Än viktigare är emellertid, att bensintillgången hastigt ökas i möjligaste mån. Därvidlag spelar det givetvis en huvudroll, att tillförseln västerifrån kan upprätthållas. Jag utgår från som självklart, att detta problem liksom andra dylika är föremål för förhandlingar mellan vår utrikesrepresentation och t. ex. den engelska. Men dessutom gäller det naturligtvis för regeringen att tillse, att tillräckliga mängder *neutralt* tanktonnage står till förfogande för bolagen. Om dessa icke skulle önska köpa tillräckligt stora kvantiteter, så kan ju reservförrådsnämnden på regeringens order göra det. Men för det tredje är det av vikt, att provisoriska lagringsmöjligheter skapas. Måhända kunna en del icke i drift varande tankbåtar utnyttjas för detta ändamål, eftersom det lär finnas ägare till tankbåtar, som hellre hålla dem i hamn än sätta dem i rörelse. Skulle, som jag anser sannolikt eller i varje fall icke osannolikt, ett vidtagande av dylika åtgärder leda till att bensintillförseln snabbt ökas, då gäller det naturligtvis att utan dröjsmål successivt lindra nuvarande restriktioner. Jag anser inte alls otroligt, att vi redan under höstens lopp, om man för en energisk politik, kunna få in så mycket bensin, att nuvarande lagringsmöjligheter inte räcka till. Regeringen får då sända ut en order till bilägarna att fortast möjligt ta fram sina bilar ur garagen igen och sätta dem i drift, så att finansministern får glädje av bensinskatten. Men framförallt gäller det att snabbt skapa provisoriska lagringsutrymmen. Jag tror man kan säga att allmänheten kan göra anspråk på besked från regeringens sida rörande vilka energiska åtgärder som den har vidtagit eller har för avsikt att vidtaga utöver dem, varom upplysningar ha lämnats här i dag. Vad har man gjort för att öka tillförseln av bensin och för att hindra fördyring av inkommande bensin? Vilka provisoriska lagringsmöjligheter tänker regeringen använda? Jag vill särskilt understryka, att om det under de närmaste månaderna blir en lättnad i situationen, är det inte alls säkert, att detta tillstånd blir bestående. Krissituationen kan växla och en förändring inträda i främmande länders ställning till frågan om vår tillförsel utifrån. Därför gäller det att använda en eventuell period av riklig tillförsel av bensin till att öka lagren, så att om avspärrningen återigen skulle bli hårdare, vi inte befinna oss i samma olyckliga läge som vi ha gjort under de senaste veckorna.

Herr talman, jag ber nu att få övergå till att göra några reflexioner rörande en annan sida av vår ekonomiska politik och den omläggning denna måste undergå med hänsyn till den inträdda avspärrningen och de ökade utgifterna för försvaret. Det har redan av flera talare påpekats, att för att en rationell ekonomisk politik skall vara möjlig är det absolut nödvändigt att *hindra en höjning av den allmänna prisnivån*, i varje fall någon väsentlig höjning. Såvitt jag kan se, torde utvecklingen härvidlag bero på vad som händer på två nyckelpositioner. Den första av dessa är livsmedelsprisen. Skulle livsmedelsprisen höjas, ja, då är det klart, att krav komma att framställas på lönesteg-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

ringar, och därmed kommer hela prisnivån i rörelse uppåt. Svenska folket har säkert med tillfredsställelse hört finansministern betona i sitt radioanförande, att när staten har reglerat jordbruksprisen och höjt dem till en viss nivå, bör staten också ha vissa möjligheter att förhindra att prisen ytterligare stiga och, om så önskas, hålla dem stilla. En ytterligare tillfredsställelse har det varit att läsa i pressen och höra herr von Stockenströms förklaring i dag, att jordbrukets organisationer äro medvetna om det stora ansvar de nu ha för att en allmän prisrörelse uppåt skall kunna undgås, och att detta ansvar innebär, att man i det längsta skall försöka hålla ungefär nuvarande prisläge. Men då kan jordbruket också med rätta resa det kravet, att om andra priser börja i väsentlig mån stiga, frågan om jordbruksprisen tages upp till förnyat övervägande, vilket ju också herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet uttalade. Det är om denna sak jag skulle vilja säga några ord, men samtidigt vill jag betona, att alldeles samma problem föreligger i fråga om industriarbetarnas löner. Det är mycket stora avtal, som utlöpa den 1 januari och som kunna uppsägas nu om några veckor.

Det är alldeles klart, att en rädsla för prisstegring råder hos arbetarklassen, och om ingenting särskilt sker, måste man vänta, att industriarbetarna, eller åtminstone många bland dem, komma att resa krav på starka löneökningar. Om dessa krav skulle biträdas skulle det betyda att från den kanten en avgörande stöt mot den nuvarande prisnivån sattes in, så att denna komme i en allmän rörelse uppåt. Både jordbrukare och industriarbetare säga alltså samma sak, nämligen att så länge inga andra priser stiga, som kunna medföra levnadskostnadernas höjning, skola de vara lojala och se på landets intressen, men ingen kan begära, att de skola göra stora offer för att bereda andra några fördelar. Det är ett mycket naturligt resonemang. Men tyvärr är denna linjes förverkligande förknippat med mycket stora svårigheter. För det första kan det inte undgås, att vissa importvaror komma att fördyras. Detta gäller bland annat stenkol, som återverkar på bränslepriset överhuvud taget. Men en sådan försämring av landets försörjningsmöjligheter, som beror på minskad tillförsel utifrån, är en försämring, som alla medborgare måste vara med om att bära. Ingen folkgrupp kan komma och säga, att nu måste den ha kompensation för det eller det. Man kan inte begära att få leva så, som om det inte vore någon kris. I den mån en fördyring äger rum av vissa varuslag på grund av en avspärrning i tillförseln utifrån, kunna varken jordbrukare eller industriarbetare eller tjänstemän eller några andra komma och begära kompensation. Men inte nog därmed. I den mån statsmakterna höja de indirekta skatterna, vilket torde bli alldeles nödvändigt, komma även till följd därav levnadskostnaderna att stiga. Det är alldeles klart, att samma resonemang gäller i detta fall. Varken jordbrukaren eller industriarbetaren kan komma och säga: nu har finansministern fördyrat spriten eller tobaken eller kaffet, eller vad det kan bli, och nu måste vi ha kompensation. I den mån fördyringen endast är ett uttryck för landets genom avspärrningen försämrade läge eller en följd av de skattehöjningar som ha vidtagits för att finansiera försvarsutgifterna, kan inte från någon grupps sida krav resas på kompensation. Endast i den mån en prisrörelse av annat slag förekommer, kan en kompensation vara berättigad.

Jag skulle därför till regeringens övervägande vilja framkasta följande tanke: när man utarbetar och publicerar beräkningarna över levnadskostnaderna och detaljprisen — alltså socialstyrelsens och riksbankens bekanta indextal — skulle man kunna överväga att arbeta med två olika serier: en serie av samma art som den nuvarande och en serie, där man tagit bort hela den

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

prisstegring, som beror på att vissa importvaror blivit dyrare eller som beror på att skatterna blivit höjda. Jag vill erinra om att riksbanken gjorde något liknande åren 1931—1936. Indextalet var exempelvis 102, men samtidigt hette det, att om man frånsåg den prishöjning, som berodde av de statliga åtgärderna för jordbrukets stöd, var index 97, alltså en skillnad på fem poäng. Det är klart, att något teoretiskt fullt riktigt resultat inte kan uppnås på detta sätt, när en prisstegring på vissa importvaror måste föra med sig en prisstegring även på vissa svenska varor, men redan den omständigheten, att man får bort den direkta verkan av prisstegringen på importvarorna och dessutom eliminerar verkningarna av den indirekta beskattningen gör det möjligt att få fram prisserier, som kunna vara till stor nytta i den offentliga diskussionen, såväl när det gäller en eventuell reglering av jordbruksprisnivån som vid avtalsförhandlingarna mellan arbetare och arbetsgivare. För min del är jag nog optimistisk att tro, att om man ser bort från dessa oundvikliga prisstegringar, skall någon väsentlig allmän prisstegring därutöver inte behöva förekomma. Förutsättningen är emellertid givetvis att regeringen använder de vapen, som förra riksdagen gav den, och angriper de centrala punkterna i prissystemet. Enligt min mening bör regeringen så snart som möjligt sörja för att järn- och stålprisen, frakterna och helst även det viktiga bränslepriset läggas under kontroll. Jag menar naturligtvis inte att man här skall förhindra varje prisstegring, men man bör sörja för att prisstegringen blir av måttliga dimensioner.

En annan förutsättning härför är självfallet, att staten inte bedriver någon inflationistisk lånepolitik, vilket skulle medföra en sådan allmän prisrörelse uppåt som inträdde under förra kriget. Om staten lånar mera pengar än medborgarna äro villiga att ställa till förfogande av faktiska besparingar, betyder det tillskapandet av en ny köpkraft, vilket inte precis behöver ske genom tryckande av sedlar. I och med att den allmänna köpkraftvolymen i landet börjar stiga, är prisskraven i gång. Det väsentliga är, att svenska folkets totala inkomst i pengar räknat inte får stiga. Om det sedan blir en minskad tillgång på vissa utländska varor, bli dessa visserligen dyrare, men någon allmän prisstegring kommer inte i gång, så länge svenska folkets totala inkomst i pengar håller sig vid sin hittillsvarande nivå. Och det finns ingen anledning, varför den skulle stiga — om ovan berörda pris- och lönepolitiska förutsättningar äro uppfyllda — såvida inte staten bedriver en inflationistisk lånepolitik.

Detta för mig över till den sista punkt, som jag tänkt beröra, nämligen *finansieringen av de stora statliga utgifter*, som nu bliva nödvändiga för försvarsändamål. Om finansminister Wigforss' beräkningar i förskottsbudgeten äro riktiga och inte tilltagna med för stor prutmån eller för vid säkerhetsmarginal samt om försvarsberedskapen kommer att fortsätta i nuvarande skala, torde de samlade försvarsutgifterna — alltså de ordinarie försvarsutgifterna, de på tilläggsstaten upptagna, de, som finansieras på förskottsbudgeten, och de, som längre fram komma på förskottsbudgeten — uppgå till över tusen miljoner kronor. Det är en uppskattning, som inte kan vara fullt exakt, men den är tillräckligt noggrann för att ge ett begrepp om läget. Om nu emellertid försvarsberedskapen något inskränkes genom hemsändningar och dylikt, kanske man kan spara något — naturligtvis inte hälften av de 460 miljoner, som kunna räknas som rena »driftsutgifter», men låt oss säga en tredjedel eller något sådant. Man skulle då komma ner till en försvarsbudget för detta budgetår på i runt tal 850 eller 900 miljoner kronor. Av denna summa äro cirka 350 miljoner redan finansierade genom den ordinarie budgeten. Jag tänker då inte

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

bara på försvarets huvudtitel, utan också på utgifterna för byggnader till försvaret, anskaffning av gasmasker o. s. v. Det återstår alltså för svenska staten att under detta budgetår anskaffa 500 miljoner kronor, kanske något mer, i nya pengar. Därtill kommer, som herr Åkerberg och jag tror även herr Sam Larsson påpekade, att man måste räkna med en minskning av bensinskatten, bilskatten och andra liknande inkomstkällor. Det är tydligt, att finansministern kommer att ställas inför oerhörda svårigheter, då det gäller att anskaffa dessa, låt mig säga 600 miljoner. Jag kan för min del inte komma till någon annan slutsats än att det blir nödvändigt — oavsett hur man lånar eller höjer skatterna — att använda även den tredje metoden, som herr Sam Larsson så kraftigt rekommenderade. Det blir nödvändigt att gå över hela den av årets riksdag fastställda budgeten på nytt för att se, om det är några utgifter man kan skära ner eller uppskjuta. Jag tänker därvid också på driftsbudgeten, ehuru man kan befara, att där inte kunna göras några revolutionerande besparingar. Däremot bör det på kapitalbudgeten kunna finnas en hel del investeringar, särskilt i de affärsdrivande verken, som kunna uppskjutas, nu då staten skall låna så mycket pengar för att investera i det svenska försväsendet. Om man exempelvis kan minska upplåningen med 50 miljoner kronor i förhållande till vad som annars skulle ha upplånats, är detta ingalunda en obetydlig faktor, även om beloppet är litet i förhållande till vad som skall anskaffas. Därför vill jag rikta en vädjan till finansministern att försöka få till stånd en sådan översyn av den ordinarie budget, som antogs vid årets riksdag.

Men det är givetvis också alldeles nödvändigt att höja en hel rad skatter. Svenska folket bör hellre acceptera en betydande skattehöjning än en upplåning från statens sida av så stora dimensioner att en kraftig höjning av räntnivån inträder, vilket i sin tur skulle betyda en fördyring av statens lån under många år framåt. Jag tror, att staten, det vill säga skattebetalarna, skulle tjäna på att inte pressa lånebehovet alltför mycket i höjden, utan i stället tillgripa skattehöjningar. Men det är klart, att om skattebetalarna skola se de redan nu höga skatterna ytterligare pressade uppåt, böra de ha en känsla av att staten har gjort allt vad göras kan för att skära ner icke nödvändiga utgifter. Jag för min del, herr talman, tror inte att skattebetalarna få denna känsla, om inte den ordinarie budgeten blir föremål för förnyad granskning. Vidare är det givetvis av största betydelse, att statens upplåning, som även i bästa fall måste uppgå till flera hundra miljoner, inte onödigtvis fördyras. Därför vill jag också framhålla, fastän det inte här kan närmare diskuteras, att riksbanken bör sörja för att hela den svenska penning- och kapitalmarknaden hålles så likvid som möjligt, så att inte någon räntestegring behöver uppkomma på grund av likviditetssvårigheter. Den närmast av psykologiska orsaker inträdda höjningen av den allmänna obligationsräntan från $2\frac{3}{4}$ till $3\frac{1}{2}$ % bör enligt min mening inte betraktas som definitiv, utan som en företeelse, som mycket väl i viss mån kan komma att gå tillbaka. Riksbanken kan därvidlag — givetvis i samarbete med riksgäldskontoret — göra en betydande insats.

Själva skattefrågorna skall jag inte uppta tiden med att närmare gå in på, eftersom någon proposition inte föreligger. Jag vill endast framhålla, att givetvis sprit, öl och tobak jämte en del importvaror, till exempel kaffe, enligt min mening kunna beläggas med ytterligare tullar eller acciser. Dessutom vill jag framkasta den tanken, huruvida inte bensin — om vi nu få in relativt tillfredsställande kvantiteter — kan ytterligare något fördyras genom en *temporär* krisskatt. Många ägare av motorfordon komma att bli så förtjusta över

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

att få bensen, att de inte komma att opponera sig. om den kostar några ören mer per liter än förut. Givetvis tänker jag här endast på en temporär kris-skatt. Emellertid vill jag framhålla det önskvärda i att dessa skatter komma så snart som möjligt. inte därför att folk sitter och längtar efter dem. utan bl. a. därför att, såsom finansministern själv framhöll i sitt radioanförande, det är nödvändigt, att svenska folkets konsumtion nu hålles tillbaka för att minska faran för prisstegring. Hur värtaligt finansministern än talade för sparsamhet i radio häromdagen, skulle det nog ha ännu större effekt på svenska folkets levnadsvanor, om han snabbt kom med de skattehöjningar, som under alla omständigheter äro nödvändiga.

På tal om sparsamhet i fråga om statens utgifter vill jag göra en sista observation. Det har sagts förut, men måste enligt min mening understrykas, att de militära utgifterna inte ens under nuvarande läge få vara undantagna från detta sparsamhetskrav. Trots vad försvarsministern anförde har jag inte lyckats bli övertygad om, att inte inkallelserna under de senaste fjorton dagarna ha varit onödigt omfattande. Av rapporter från olika håll i landet framgår, att så många blivit inkallade, att det inte funnits något vettigt att göra för dem. Det är icke därför, att inte läget skulle vara tillräckligt allvarligt. utan därför att den militära apparaten tydligen inte haft möjlighet att sköta ett så stort antal, som en begränsning förefaller vara rimlig. Försvarsministern säger, att det är bäst att vara på den säkra sidan. Men problemet är om man verkligen kan militärt använda så mycket människor. Jag hörde i går, att man på en enda inkallelseort fått skicka hem 1,800 man, som i mer än en vecka hållits som packade sillar utan att ha fått något att göra. Att dessa människor resa hem med betydligt minskad försvarsvilja. kan inte undvikas. Jag tror alltså, att det är möjligt att nu minska på inkallelserna, och, om så behövs, längre fram inkalla mera folk.

Det är enligt min mening ett rimligt önskemål, att riksdagen eller vederbörande utskott får en så grundlig orientering som möjligt rörande vilka möjligheter som finnas att spara på de löpande utgifterna för den faktiska beredskapen, och vilka möjligheter som icke finnas. Denna sak kan inte överlätas enbart på de militära myndigheterna, ty det är just under tider som dessa, herr talman, som det gamla kravet på sparsamhet med offentliga medel så lätt kommer att tillmätas mindre vikt. Skall det vara något allvar med riksdagens granskning av de statliga utgifterna, så kan det inte vara någon mening med att man granskar poster på tiotusen eller hundra tusen eller en miljon, men låter en sådan post som 230 miljoner för löpande utgifter till fem månaders försvarsberedskap passera utan granskning. Nu mer än någonsin är det ett allmänt intresse, bl. a. för att en ogynnsam prisutveckling skall kunna hindras, att de offentliga utgifterna hållas nere så mycket som möjligt.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Endast ett par, jag erkänner det, mycket periferiska anmärkningar till den föregående talaren, vars långa anförande det inte finns någon anledning för mig att gå in på. Jag fäste mig vid hur utomordentligt lätt han ursäktade de enskilda, för att med så mycket större kraft kunna upprätthålla kritiken mot statens åtgöranden i fråga om lagring av bensen. Men det är en sak för sig.

Herr Ohlin gjorde emellertid också den anmärkningen, att om regeringen hade varit tillräckligt förutseende, skulle vi nu kunna ha tre eller fyra tankbåtar på hemväg till Sverige. Det kanske kan intressera kammaren att veta att tre tankbåtar äro på hemväg till Sverige.

För att undvika en framtida tvist om vem som brister i förutseende och vem

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

som har förutseende vill jag också meddela, att samtliga de tankar som herr Ohlin var vänlig nog att underställa riksdagen och regeringen beträffande möjligheten att hålla prisskraven tillbaka ha varit föremål för regeringens övervägande — inte från och med nu, utan tidigare.

Herr Lindhagen: Herr talman! Innan debatten ebbat ut, ber jag få fästa kammarens uppmärksamhet på att här har under debatten tilldragit sig något alldeles oerhört. Den förste talaren, herr Domö, högerns och försvarets främste målsman, slutade sitt anförande med en uppräkningslista av rekvisita, och så sade han till sist, att vi behövde *folkförsoning*. Mina herrar! Det är den enda gången som någonting ditåt har hörts under denna debatt — något flyktigt visserligen, utan angivna utgångspunkter och präglade framkomstmöjligheter, men ändå ett stjärnskott i det blå, där i alla fall solen, allt livs källa, ohjälpligt befinner sig.

På samma gång som jag tackar honom för detta förlösande ord i denna hopplösa debatt mot svårigheterna, kom jag att tänka på, att urtima riksdagen tillsatt även ett utrikesutskott. Vad i fridens namn skall det användas till? Jo, den tanken föll mig då in: det måste sysselsätta sig med Domös folkförsoning!

Jag har nu genom envetet motionerande vid nio riksdagar slutligen lyckats få till stånd detta utrikesutskott, men dit får ingen människa komma in, som vill syssla med folkförsoning. Alla motioner, som jag väckt därom, ha enhälligt förkastats av utskottet såsom ej förtjänta av något avseende. Till och med herr Ernst Eriksson, vars namn jag finner här framför mig under ett betänkande, han som kämpar för världsspråket och för esperanto och som jag nyligen var tillsammans med på arbetarnas internationella esperantokongress i Köpenhamn där mig förunnades en viss framgång — när han sitter i utrikesutskottet, följer han herr Undén och intresserar sig inte ett spår ens för sin egen stora kärlek!

Nu får väl jag försöka hjälpa Domö inom utskottet med tillgång motionsvis till den internationella rättsordningens realiteter. Jag hoppas, att Domö då även lämnar den internationella rättsordningen omsider någon uppmuntran i utrikesutskottet.

Herr Domö: Herr talman! Jag har närmast begärt ordet för att upprepa en fråga, som jag tidigare i dag ställde till regeringen, men på vilken jag, såvitt jag kunnat höra, icke fått något som helst svar. Den frågan gällde, huruvida regeringen har övervägt en tillfällig jämkning av lantarbetstidslagen. Jag motiverade min fråga då och skall icke nu upprepa skälen till densamma. Jag vet, att jag kanske till svar på min framställning får ett påpekande, att just innevarande månad är arbetstiden relativt lång enligt arbetstidslagen och att man f. n. praktiskt sett icke kan komma mycket längre. Jag vill i alla fall säga, att jordbruket inom de närmaste månaderna har sådana arbetsuppgifter, som göra det särskilt angeläget att man får längre tid för nödvändiga arbeten än som lantarbetstidslagen tillåter.

Sedan var det ett par uttalanden av statsrådet Möller, som ge mig anledning till en kommentar. Han sade, att när regeringen nu har raskat på och tillsatt dessa nämnder, så klagas man över det, men om regeringen inte hade tillsatt dem, så skulle man säkert klagat även över det. Herr statsråd, det är inte fråga om klander för tillsättandet av nämnder, utan frågan är överhuvud: Har man på lämpligt och planmässigt sätt ordnat de åtgärder, som måst vidtagas med anledning av krisen? Det är därom resonemanget pågår, och det är på

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

den punkten jag uttryckte tvivel om att den nuvarande anordningen i alla avseenden är den bästa tänkbara.

Det är naturligtvis så, att regeringen här har ramlat in i en situation, som den icke på allvar tänkt sig skulle inträffa. Man har icke vidtagit nödiga förberedelser. Man har icke givit arbetskraft åt de organ, som förut varit tillsatta för att förbereda dessa saker, och sedan har man helt hastigt efter semestern fått snickra ihop en hel del nämnder och oförberett vidtagna åtgärder, som naturligtvis i hög grad bära improvisationens prägel.

När statsrådet Sköld talade om att han tyckte, att inkallelserna gått mycket bra, skulle jag tro, att detta uttalande i hög grad berodde därpå, att han haft mycket ansträngande dagar, och att han kanske icke kommit i kontakt med de folklager, där man närmast varit utsatt för de besvärligheter, som ha förorsakats av de bristande planläggningarna och den bristfälliga formulering i kungörelserna, varom jag förut talat. Jag har ofta med beundran sett vad statsrådet Sköld har krävt av sig själv och vilka krävande synpunkter han har anlagt på det arbete, som skall utföras på olika områden, men jag måste säga mig, att om han tycker att det gick bra med inkallelserna — då ha hans prentioner sjunkit i oroväckande grad.

Så till sist, herr talman, ett par reflexioner i anledning av hans excellens herr utrikesministerns uttalande. I samband med den redogörelse han gav för vad regeringen tänkte eller måste vidtaga för att få fram befintliga lager av varor, yttrade han, att regeringen skulle veta att få fram de lager, som finnas. Det är självfallet, att ingenting får underlåtas, när det gäller att stoppa oriktig lagring, och ingen, allraminst jag, vill ta hamstring o. d. i försvaret. Men frågan är inte så enkel som att det bara gäller att ställa krav på, att de, som ha varor i sin ägo, skola släppa till dem, och att om man sedan riktigt fördelar dessa varor, det skall bli bra. Ingalunda är det så enkelt. Det är fortsatt produktion av nödvändighetsvaror, som vi framförallt den närmaste tiden behöva, det är den som nu är särskilt viktig. Därför fordras den särskilt noggrann prövning av produktionsförutsättningarna innan man ingriper i varufördelning och tillgriper prisreglering, eventuellt maximipriser. Det är mycket svårt med avvägandet, när det gäller att bestämma priserna. Om man nu är fullt på det klara med — vilket jag tycker att man skall vara — att man skall söka förhindra en sådan allmän prisförhöjning, som åstadkommer försämring i penningvärdet, är det en mycket farlig sak att sätta priserna så, att den mest nödvändiga produktionen icke kommer till stånd. Därför är avvägandet vid prissättningen på våra viktigaste förnödenheter en av de allra kinkigaste uppgifterna, och det går icke att inskränka sig till ett bedömande, huruvida priset på en och annan vara står i viss relation till visst index. Vi ha tillräcklig erfarenhet från föregående kris för att veta, att maximipris har en egendomlig förmåga att stoppa produktionen på områden, där produktionen är långsiktig, exempelvis inom jordbruket. Om det är så, att icke produktionskostnaderna bli täckta — och man vet ej, huruvida denna synpunkt blir tillräckligt beaktad vid maximiprissättning — så uppstå förhållanden, som kunna bli mycket besvärliga. Överhuvud är maximipris en mycket vanskelig sak. Jag har bragt denna sak på tal också i anledning av vad herr von Stocckenström sade på förmiddagen, nämligen att det gällde att i enlighet med uppställt mål se till, att jordbrukets folk får samma levnadsstandard som andra yrkesgrupper. Hittills har man, såvitt jag kunnat se, icke kommit dithän med de jordbruksåtgärder som hittills vidtagits.

Sedan hade hans excellens herr utrikesministern ett uttalande av den innebörden, att regeringens tilltro till svenska folket hade rubbats i någon mån.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.

(Forts.)

Ja, man skall ju icke uttala sig så bestämt om sådana ting, men jag tror, att för närvarande svenska folkets tillit till regeringen också har rubbats. Särskilt i fråga om näringsspörsmål är tilliten nog ej densamma som den var i vissa grupper på den tiden, när regeringen av sina egna fick namnet »välfärdsregering». Nu är det ofärd. Nu är det besvärligt. Nu är det fråga om regeringen kan föra en sådan politik, att den får svenska folkets tillit.

Herr Lindhagen uttryckte sin tillfredsställelse över att jag hade nämnt ordet »folkförsoning», men på samma gång uttalade han sin förvåning över att jag, som brukar vara försvarets målsman, begagnade detta ord. Herr Lindhagen, är det icke så, att vi alla innerst inne ha en känsla av att vi önska frid och försoning, icke bara mellan svenska medborgare, utan mellan alla folk? Men även om jag har en sådan känsla — jag erkänner det gärna och är stolt över att jag kan få ge uttryck åt den — är det likväl så, att realiteterna tvinga oss att skydda oss mot obetänksamhet, mot det råa våldet, där känslotänkande icke är på sin plats. Det är också ett led i försöken att få det bättre, när vi vilja arbeta på försvaret. Det utesluter ingalunda, att herr Lindhagen och jag äro fullt ense, när vi hysa en varm önskan om försoning mellan folken.

Herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Herr Domö har i båda sina anföranden talat om jordbrukets arbetskraft. Eftersom våra arbetsförmedlingsanstalter äro underordnade socialstyrelsen, vilken i sin tur sorterar under socialdepartementet, och icke försvarsdepartementet, ber jag få lämna den upplysningen, att vi ett par gånger haft anledning att särskilt samråda om denna sak och att vid båda dessa tillfällen åtgärder vidtagits, men att vi också erhållit uppgifter från socialstyrelsen därom, att det för närvarande icke föreligger någon som helst risk för att jordbruket skall sakna den arbetskraft det kan behöva. Under sådana förhållanden synes det vara ganska tillfredsställande med arbetskraft för denna gren av vårt näringsliv.

Socialstyrelsen har för helt få dagar sedan erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att söka effektivisera arbetsförmedlingsverksamheten även för jordbrukets räkning. Jag vill endast begagna tillfället att säga, att det säkert skulle vara mycket välgörande, om jordbrukarna själva ville stå i bättre kontakt med arbetsförmedlingsanstalterna än vad det vill synas att de göra.

Herr **Linderot**: Herr talman! Trots att det i denna kammare sitter så många förespråkare för arbetare och bönder, har ingen av dem begärt ordet i anledning av herr Ohlins anförande. Jag känner det därför som min plikt att säga ett par ord.

Nu är nationalekonomien enligt allmän åsikt en vetenskap, och det finnes också folk som bli professorer i denna vetenskap. Men man har ännu icke kunnat uppvisa två professorer i detta fack, som varit eniga. Detta är ju ett av kännetecknen på nationalekonomien som vetenskap! Jag vill inte här på rak arm ta upp någon diskussion om alla de mer eller mindre »vetenskapliga» funderingar, som herr Ohlin förde till torgs, utan jag har begärt ordet endast på grund av en synnerligen viktig politisk slutledning, som han gjorde efter sina ekonomiska betraktelser.

Han anbefalldes åt regeringen att inte böja sig för några som helst krav på kompensationsfrån jordbrukare eller industriarbetare för den stegring i levnadsomkostnaderna, som av den ena eller andra orsaken kan komma att inträda. Den stegring i levnadsomkostnaderna, som uppkommer på grund av försvårade importmöjligheter eller ökad indirekt beskattning, får inte någon med-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

borgargrupp begära kompensation för, säger herr Ohlin. Denna ökade börda får man lov att taga på sig som en ofrånkomlig offerplikt i den situation, vari landet befinner sig.

Det är som sagt just i anledning av denna politiskt synnerligen viktiga rekommendation till regeringen från herr Ohlins sida, som jag begärde ordet. Måste man inte i en situation som den nuvarande begära solidaritet från de bättre lottade, från rikemännens sida, gentemot de fattiga, för att därigenom främja den sammanhållning mellan folket, som alla säga sig vilja främja? Om man följer herr Ohlins linje och låter de fattigaste omedelbart lida av de svårigheter, som landet befinner sig i, medan övriga medborgare överhuvud inte behöva lida därav — tror man att man därmed skapar försvarsvilja, sammanhållning och enighet hos Sveriges folk? Ja, tror man det, då kan man inte ursäkta sig med något annat än att man — är professor i nationalekonomi. Men är man politiker och har någon social förståelse, då inser man, att det vore mycket galet av regeringen att slå in på den vägen. I motsats till vad herr Ohlin gjorde gällande bör regeringen tvärtom se till att i snabbast möjliga tempo hjälpa dem, som äro fattigast och som närmast drabbas av de nuvarande svårigheterna, att hjälpa familjerna till inkallade landstormsmän, att hjälpa dem, som blivit arbetslösa på grund av vissa omedelbara följder av det rådande krisläget — att alltså hjälpa dem, som främst behöva hjälp. Man får inte avvisa dem med motiveringen att det inte passar in i den nationalekonomiska problemställningen, att man inte får någon riktig statistik och inte någon riktig penningpolitik och inte det och inte det, om vi hjälpa dessa de fattigaste i samhället. Låt nationalekonomerna syssla med den vetenskapliga sidan av saken, men den sociala och politiska sidan av saken bör skötas av andra!

Jag har icke velat att debatten skulle sluta, herr talman, utan att någon gensaga i denna kammare framfördes mot herr Ohlins uppfattning.

Herr Lindhagen: Domö har alldeles missförstått mig. Jag förvånade mig inte över hans uppräknig av de olika saker, som vi skulle syssla med, utan jag glädde mig däröver, ty det framgick, att högerrepresentanten herr Domö, vilken jag för övrigt alltid funnit vara i besittning av känsla för det sant mänskliga, i sitt anförande uttalade den enda paroll — folkförsoning — som i tidernas längd kan ena oss alla i en värld, där materiella påfrestningar och skillnader mellan fattiga och rika, mellan mäktiga och svaga i evighet komma att skapa divergenser, som till synes icke kunna utplånas, förrän vi komma till enighet om det, som Domö, ensam bland alla partiledarna, här proklamerat, som det viktigaste av allt.

Tack, herr Domö! Jag skall aldrig glömma det.

För övrigt få vi väl uppfatta läget så, att det är stormakterna, som kämpa för sina alltför stora besittningar i olika världsdelar och således slåss även för sina obehöriga fördelar. Om vi nu gå emot en ny segerfred på det ena eller andra hållet, så kommer detta att leda till nya krig för att utplåna en segerfreds vanliga oeffterättligheter.

Då förefaller det väl som om det borde vara en bjudande uppgift för de små och neutrala nationerna att intressera sig för och föra fram i världen till efter rättelse och varning för de kämpande stormakternas segerfreder den internationella rättsordningens problem, den varaktiga fredens andliga förutsättningar. Men det sker endast i kamp mot nationalitetsförtrycket, mot språkförbistringen, mot ekonomiskt kaos, mot överbefolkning, och framför allt och först och sist mot vårt förakt för de andliga värdena i politik och statskonst.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

Herr Ohlin: Herr talman! Jag vill endast helt kort framhålla, att herr Linderot tydligen alldeles missförstått vad jag ville säga.

Varken herr Linderot eller någon annan kan hindra, att, om svenska folkets försörjningsmöjligheter försämras, detta går ut över levnadsstandarden. Givetvis var det inte min mening att antyda, att de statliga utgifterna skulle finansieras endast med indirekta skatter. Jag har tidigare i pressen gjort mig till talesman för en krigskonjunkturbeskattning, som skulle såvitt möjligt indraga 100 % av konjunkturvinsterna, och jag har även gjort mig till talesman för att givetvis även de direkta skatterna böra höjas.

Alltså, den konstruktion, på vilken herr Linderot byggde sin kritik mot mig, var inte överensstämmande med det som jag ville säga.

Herr Linderot: Herr talman! Jag ber få säga, att jag inte gjort någon konstruktion alls, herr Ohlin. Jag hörde mycket noga på vad herr Ohlin sade. Jag gjorde visserligen inga anteckningar, men jag tror att jag uppfattade det nöjaktigt. Jag har citerat herr Ohlins tankegång på ungefär följande sätt — jag skall be att nu få den bekräftad: Om på grund av en prisstegring, som inträder till följd av försämrade importmöjligheter eller på grund av ökade indirekta skatter, levnadsomkostnaderna stiga, så få inte industriarbetare och bönder komma och begära kompensation för detta. Så sade herr Ohlin. Stämmer det?

Det är detta jag vänt mig emot, och jag har inte gjort någon konstruktion. Jag har vänt mig mot detta och sagt, att så kan man resonera, om man sysslar med nationalekonomi, men sysslar man med politiska och sociala spörsmål, så får man ställa frågan på annat sätt. Man måste nämligen då hjälpa de fattiga och dem som närmast bli drabbade av krisvärdigheterna. Ingenting annat har jag sagt, herr Ohlin. Jag har inte generellt förkastat vad herr Ohlin sagt. Det finnes säkerligen åtskilligt av vad en så skolad nationalekonom som herr Ohlin har att komma med, som man kan ta fasta på och ha god nytta av. Jag har inte givit mig in på någon generell diskussion med herr Ohlin, men på detta speciella avsnitt måste jag absolut opponera, ty vi måste från riksdagens sida följa en annan politik, om vi inte skola göra förhållandena i landet synnerligen svåra och bekymmersamma. Sedan får regeringen med hjälp av herr Ohlin och andra vetenskapsmän på ett eller annat sätt finna de medel och metoder, som förhindra inflation. Men det kan ju inte vara alldeles nödvändigt, att inflation uppstår, därför att man kompenserar arbetare och bönder för en viss prisstegring.

Herr Ohlin: Herr talman! När jag framhöll, att ingen grupp kunde resa krav på kompensation på grund av prisstegringar av de två slag, som herr Linderot mycket riktigt refererade, så gällde detta de stora folkgrupperna här i landet, alltså bl. a. jordbruksbefolkningen och industriarbetarbefolkningen. Den fråga herr Linderot nu berör, nämligen vad samhället bör göra för att i möjligaste mån lätta svårigheterna för de allra fattigaste — alltså inte för tre fjärdedelar, utan låt oss säga den fattigaste fjärdedelen av folket — det är en fråga, som jag inte alls gick in på i mitt anförande. I fall herr Linderot eller någon annan kommer med förslag, avseende att lätta den börda, som det nuvarande läget lägger på de allra fattigaste, så kan jag försäkra, att jag för min del kommer att ta ställning till alla sådana förslag med den allra största välvilja.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1939/40.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning hänvisades föreliggande kungl. proposition till första särskilda utskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till första särskilda utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 2, angående förskottsstat för försvarsväsendet m. m.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 3, med förslag till lag om ändring i 8 kap. strafflagen, m. m.

nr 4, med förslag till lag angående skyldighet att meddela uppgifter om kostnader för krigsleveranser;

nr 5, med hemställan om riksdagens gillande av förordnande jämlikt 1 § allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293);

nr 6, angående gillande av förordnande jämlikt 1 § maximiprislagen den 22 juni 1939 (nr 349);

nr 7, med hemställan om riksdagens gillande av förordnande jämlikt 1 § lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter; samt

nr 10, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar.

Vid föredragning av de vid sammanträdets början avlämnade kungl. propositionerna nr 8 och 9 hänvisades dessa propositioner till andra särskilda utskottet.

Föredrogs och lades till handlingarna Kungl. Maj:ts skrivelse med tillkännagivande, att Kungl. Maj:t förordnat statsrådet Nils Jacob Eberhard Quensel att under innevarande urtima riksdag utöva den befattning med riksdagsärenden, som jämlikt § 46 riksdagsordningen tillkommer en ledamot av statsrådet;

och skulle underrättelse om denna skrivelses innehåll genom utdrag av protokollet meddelas vederbörande utskott samt de ledamöter, som hava inseende över riksdagens kansli.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

*Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talman-
nen i riksdagens första kammare och de kammarens
ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talman-
nen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjä-
ning, den 11 september 1939.*

Till en början beslöto herrar deputerade beträffande kanslitjänstemännen, att de skulle utgöras av en notarie, två förste stenografer, tio stenografer, en förste kanslist, en kanslist tillika registrator och tre kanslister.

Härefter antogo herrar deputerade till

notarie (stomnotarie):

Wistrand, L., sekreterare hos arbetsdomstolen;

förste stenografer:

Widegren, P., fil. kand., och
Elfner, E.;

stenografer:

Lundman, A.,
Thorvall, F., e. o. hovrättsnotarie,
Torbiörn, G.,
Carlson, T., banktjänsteman,
Holmberg, N., redaktör,
Belin, D., sekreterare i Sveriges allmänna exportförening,
Hedelius, E., föredragande i regeringsrätten,
Stäckig, S., redaktör,
Ekman, E., redaktör, och
Hähnel, F.;

förste kanslist:

Carlén, E., kammarskrivare i tullverket;

kanslist tillika registrator:

Myrberg, I., kansliråd; samt

kanslister:

Stenwall, W., förste assistent hos generalpoststyrelsen,
von Krusenstjerna, G., amanuens i ecklesiastikdepartementet, och
Strömqvist, Anna, fröken.

Det skulle antecknas, att Carlén och Myrberg redan den 5, Stenvall den 7 samt Wistrand, Widegren, Lundman och Strömqvist den 8 innevarande september på särskild anmodan inträtt i tjänstgöring hos kammaren.

Beträffande därefter vaktbetjäningen beslöto herrar deputerade, att en förste vaktmästare och åtta vaktmästare skulle anställas hos kammaren; och antogos därefter till förste vaktmästare Chr. Jensen och till vaktmästare S. Nilsson, G. Tillman, H. Eriksson, J. Ericsson, K. Swenson, B. Karlsson, C. G. Kjellberg och B. Eklöf.

Åt Nilsson uppdrogs att ombestyra utdelning av postförsändelser till kammarens ledamöter m. m.

Här skulle anmärkas, att Jensen och Tillman redan den 5, Nilsson den 6 samt övriga vaktmästare den 7 denna månad börjat tjänstgöra hos kammaren.

Det skulle åligga den sålunda antagna personalen att vid behov och i den mån så ske kunde utföra jämväl annan tjänstgöring hos riksdagen.

År och dag som ovan.

In fidem
G. H. Berggren.

Anmäldes och bordlades riksdagens kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.55 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
